

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע ועניני דיומא

מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מספריו הק' ומכתבי תלמידים

גליון 60 סוכות תשע"ה

הליכות החג

ברכת לישב באוכל מזונות

במשנ"ב (סי' תרל"ט סקט"ז) כ' דאיכא מחלוקת האם מברכים על מזונות לישב בסוכה, ולכן יברך, וישב קצת אחרי אכילתו ויכוין בברכה גם על הישיבה שאח"כ, ואמר רבנו דא"כ עדיף שיברכו את הלישב לפני ברכת המזונות כדי שלא יהא הפסק לאותם שיטות שא"צ לברך לישב בין הברכה לאכילה. [וראה עד"ז בספר הסוכה בפסקי מרן הגרשז"א אות כ' ובהליכות שלמה מועדים ח"א עמ' קנ"ט] (שונה הלכות מהדורת ר"ד קלדצקי עמ' ק"ט)

סכך ונוי סוכה

סוכתו של רבנו מסוככת בקנים פרוזים. ובחיי הרבנית ע"ה היו מניחים נוי סוכה בסוכה. ורבנו ביקש שיכינו על פלקט גדול את הכונות הנזכרות בהלכה שנצרכות לקיום מצות סוכה, ויתלו בסוכה.

בבדיקת הד' מינים

כידוע רבנו שליט"א מומחה מיוחד באופן נדיר בבדיקת הד' מינים, ורבות בשנים היו רגילים המדקדקים במצוות לעלות למעונו בהמוניהם לשאול חוות דעתו אודות הד' מינים שלהם, [ומאז שנחלש ראייתו הפסיק לענות בזה]. והנה פ"א התבונן בלולב ואמר בהתפעלות שמעולם לא ראה לולב מהודר כל כך שתימותו סגורה לחלוטין, ושב ועיין בו שנית, ואז אמר: הרי הוא פסול לגמרי! כי הסוחר הדביק אותו בדבק...

[והגה"צ ר' דן סגל שליט"א אמר פעם בועד, הנה כל בני ברק באים להראות את לולביהם להגראי"ל, הרי שהוא מבין בהדר ויופי, ואעפ"כ ראו נא איך ביתו נראה..., אלא שהוא מבין ביופי של מצוות, שם הוא יחיד!]. והפליא רבנו במעלה שקונים לילדים בנפרד ד' מינים שזה מכניס בהם אידישקייט, ועושה להם רושם גדול.

האתרוגים שנותנים לו

רבנו מברך על אתרוג מזון חזון איש, שמביא לו חתנו הגאון רבי זאב ברלין שליט"א, ובעבר היה מסייע בזה גם רבי יצחק לונשטיין זצ"ל, ומביאים לו עוד הרבה אתרוגים ומנענע אותם, ומקפיד ליטול אותם בעצמו, ולא לחלקם במתנה גמורה לאחרים, מחשש שזה משנה מדעת הנותן, ורק נותן לנענוע במתנה ע"מ להחזיר.

הוצאה שלא לצורך

רבנו מחמיר לא להוציא לבית הכנסת ביו"ט את האתרוגים הנוספים שנוטל לשם הידור, דס"ל דהוי הוצאה שלא לצורך [ואמר שיש לו ראייה לזה מדברי התוס' בכתובות ז, א].

החיוב לשלם עליהם

באחד השנים הביא האחראי על קניית האתרוג כמה אתרוגים לרבנו שיבחר את הנאה והמשובח, ואחר שמצאו את המיוחד שבהם נפסל האתרוג ע"י שניסו לנקות כתם קטן שהיה בו, והיה זה ממש בערב החג, ושלח שליח שיביא מירושלים להביא אתרוג נוסף, אך לפתע נזכר רבנו שרוצה להשתתף בקניית האתרוג, ולעשות בו קניין שותפות, אלא שהשליח ששילם על האתרוג לא היה לפניו, ולכן הקנו בשבילו איזה דבר תמורת סכום מסוים באתרוג שע"י כך יהיה שותף באתרוג ונחה דעתו. (מפי הרב ש, ל בנתיבות ההלכה קובץ לו עמ' 180)

בירך בטעות בורא פרי העץ

נשאל רבנו בעובדא באחד שנטל הד' מינים ובטעות בירך בורא פרי העץ על האתרוג האם חייב לאכול שלא יהיה ברכה לבטלה. ואמר מרן, דברכה בטעות גמורה כגון דא אינה נחשבת ברכה כלל. (כ"ת)

דוקא צהוב

כמה פעמים אמר רבנו שליט"א להקפיד שיהיה האתרוג צהוב ממש, ולא די שיהיה ירוק כעין צהוב. (כ"ת)

עדיף גידול נאה

וכן הורה שעדיף לקחת אתרוג יפה בצורת גידולו ופחות נקי בבלעטלאך מאשר אתרוג נקי מאוד ופחות יפה, ואמר שכך שמע מאחד שהורה לו מרן החזו"א שעדיף לקחת אתרוג יפה בגידולו עם פס ארוך של בלעטלעך. (כ"ת)

מראה לבן הפוסל

שמעתי מפי הגראי"ל שטיינמן שליט"א, שהגרמ"י ליפקוביץ שליט"א (זצ"ל) אמר לו שמרן החזו"א הראה לו פעם על כותנתו ואמר לו כזה הוא מראה לבן הפוסל באתרוג. אמנם ע"י חזו"א סי' קמ"ז סק"ב דמשמע דמראה לבן כמו בשר האתרוג הוי בגדר לבן, דכתב שבנקלף האתרוג ונראה הבשר הלבן אין לפסול משום מראה לבן כיון שאינו לקוי כחזותו בחוץ, משמע מלשוננו דאם ה' מראה כזה על פני האתרוג מבחוץ דהיינו על העור פסול יעוי"ש.

ובסי' ארבעת המינים למהדרין (עמור ר"ט) הביא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שהיום אינו מצוי מראה לבן, שכל הלבנים שבאתרוג כיום הם אפרפר, ולא לבן, וזה מתאים למה שאמר הגראי"ל שטיינמן בשם החזו"א. ועיין באשל אברהם תרמ"ח סט"ז מהדורא תנינא [נדפס בשו"ע מכון ירושלים בתוך האשל אברהם באותיות מרובעות] וז"ל, לבן היינו רק מופלג מסגנון הקרוב למראה אתרוג,

וביותר בדשכיה בהם בגידולם לובן דכשר היטב, עכ"ל. (מועדים לישראל עמ' רל"א) [נראה בס' אעלה בתמר שהביא שכעי"ז העיד רבנו על מראה לבן בדיני יור"ד].

נתערב אתרוג של ערלה

אתרוג של ערלה שהתערב באתרוג אחר, יל"ד האם לא יוצא גם אם יטול שניהם, כיון שלמעשה אין לו בו היתר אכילה, ואפשר שאף צריך לשורפו להשיטות שערלה חייבת בשריפה. ואמר רבנו שליט"א שיוצא, דהוי רק איסורא דרביע עליה. ובאילת השחר זבחים ק', א דן דמי שנתערב לו אתרוג כשר בכמה אתרוגים פסולים צריך ליטול את כולם כדי שיקיים את המצוה באתרוג הכשר. (כ"ת)

באמירת הלל

נשאל האם בשעה שאומר את ההלל [שלא בשעת נענועים] צריך לאחוז ה'ד' מינים ג"כ. וענה מעיקר הדין אי"צ. וכן נהג ביו"ט ראשון, שהתחיל מרן הלל ללא ד' מינים כי היה הציבור מברך על שלו, ורק באמצע הלל השיבו לו הד' מינים שלו.

הושענות לפני מוסף

נשאל מבני ישיבתו שיש מניין בבין הזמנים, האיד לנהוג בזמן אמירת ההושענות, האם לפני מוסף אחר הלל או רק אחרי מוסף. ואמר שאם אפשר לעשות לפני מוסף, שיעשו לפני מוסף, כיוון שיש טירחא דציבורא עם הד' מינים.

שכח לברך שהחיינו

שאלו את רבנו מה יעשה אחד ששכח ביום הראשון לברך שהחיינו, ונזכר רק אחר הלל וההושענות, האם יברך עכשיו שהחיינו, וענה: יברך מיד, [אם הם עדיין בידו], ולא ימתין למחר לברך לפני הנטילה.

המוציא מחברו עליו הראי'

נסתפק רבנו באתרוג שייך לו רק מדין הממעה האם חשיב לכם וכשר לצאת בזה יד"ח, והאריך זה בכמה ראיות. [א"ה, ועי' בהליכות שלמה מועדים ח"א עמ' רט"ז ארחות הלכה 24 שצינו הרבה בענין זה].

שמחת "זכר לבית השואבה"

שח רבנו: בישיבת תורת חסד דבריסק היתה שמחת "בית השואבה" נפלאה [אבל הגרי"ז עצמו לא השתתף בריקודים, כי חשש מהוללות], ולמראה השמחה אמר הגרש"ז ריגר: סבורים אתם כי הנכם יודעים מה זו שמחה, אבל האמת היא שאין לכם מושג כלל וכלל. בשמחת "בית השואבה" בוואלוזין נחגגה השמחה ברוב רגש, ואילו בשעה שהגר"ח והנצי"ב עלו על השולחן ורקדו הרקיעה השמחה לגבהים כאלה, שאין די מלים לתאר ולצייר. (הרב מבריסק ח"א עמ' 209). וכשהיה גר בכפר סבא היה נוסע רבנו לפ"ת לכולל תורת ארץ ישראל שם היו חוגגים בשמחה גדולה את שמחת בית השואבה, וכן בחיי החזון איש היה נוסע לשמחת בית השואבה שערך החזו"א בביתו. ומנהג רבנו במוציא יו"ט ראשון שמתאספים יוצאי חלציו ותלמידיו ועושים שמחת בית השואבה באמירת פרקי שיר המעלות ובניגונים לכבוד היום.

שהיה בסוכה

רבנו מקפיד לשהות בסוכה כמה שיכול, ובקושי יוצא ממנה לתפילות ולצורכי מצוה.

פרידה מהסוכה

בערב שמחת תורה רבנו שליט"א נפרד מסוכה בשינה, כיון שאינו יכול לאכול מזונות, דאז לא יוכל לאכול בליל יו"ט, ועושה תנאי שאם ימשיך לישון בין השמשות אם יש לזה דין לילה אינו מתכוין לשם מצוה.

שותפות עם הגר"א דושינצר

סיפר רבנו שכשבא לארץ ישראל והיה גר בפתח תקוה בשנת תש"ו, רצה הגה"צ ר' אלי' דושינצר זצ"ל לעשות עמו הסכם לקחת אתרוג בשותפות, וסיפר לו שהחפץ חיים לקח אתרוג בשותפות עם אחר, והתנה עמו שכל אחד כשלוך את האתרוג יהיה שלו לגמרי. ואין צורך להשקיע שאתרוג יהיה מהודר מאד רק שיהיה כשר. וכך רצה הגר"א לעשות כע"ז. ורבנו נסע לחדרה לקנות שם אתרוג עבורם. אמנם מאחר שלא הורגל באתרוגים מהודרים, שבחו"ל היו בקושי אתרוגים, רימו אותו ונתנו לו אתרוג פשוט. וסיפר רבנו שלפני המלחמה לא כל אחד היה קונה ד' מינים כמו כאן, רק הביהכ"ס היה קונה והיו משלמים קצת לבית הכנסת. וזה היה רק אחרי המלחמה הראשונה, אבל לפני כן, כן היתה תקופה טובה יותר, שכל אחד היה קונה. [החפץ חיים פעם קנה בשותפות עם מישוה והיה צריך להסביר לו איך בדיוק לקנות ולהקנות. הח"ח לא היה גביר גדול...]. רוב האתרוגים היו מיאנווע ומקורפו שבאיטליה.

סוכות בשוויץ

בשנות השואה שהה רבנו שליט"א בשוויץ, שם יש חוק האוסר לבנות סוכה בבתיים משותפים פרט לבתיים פרטים. בכל זאת התאמץ לבנות סוכה למרות שלא הניחו לו לבנות. לשנה אחרת לא אמר נואש, והצליח בס"ד להשיג אישור מיוחד לבנות סוכה, ע"י שאדם שבביתו היה גר עבד בעיריה בלוגנאו והוא סידר לו אישור על כך. וסיפר הגאון רבי יוסף רוזנבלום שליט"א ראש ישיבת שערי יושר בארצות הברית, שהיה גר בתקופה ההיא בשוויץ, ונסע בימי חג הסוכות לבית רבנו, כדי שיוכל לישון שם בסוכה, ושם היה רק מיטה אחת, ואמר לו רבנו שיוכל לישון על המיטה, והוא – רבנו אינו צריך כעת את המיטה. ובבוקר הבחין שרבנו למד כל הלילה וכשרצה לישון ישן על הריצפה, כדי שהוא האורח יהיה על המיטה. וכשהתארח בבית הנגיד רבי לייבוש רובינפלד ז"ל, וקנה לשני חתניו הגאונים לבית סופר שרייבר ד' מינים מהודרים, נתנו אח"כ לרבנו ליטלם, וכך הצליח ליטול ד' מינים גם בתקופה ההיא. (מזקנים אתבונן ח"ד עמ' 106)

במחנה שואנבורג

כשהיה רבנו במחנה שוונבורג בשוויץ, [שהשויצרים בשנות המלחמה הכניסו את כל הפליטים למחנה עבודה]. והגיע חג הסוכות, וגדל בסביבות המחנה הדסים לולבים וערבות, אבל לא היה אתרוגים, ובבדיקה שעשו עם תושבי המקום נתברר להם שמעבר האיטלקי של הגבול יש חקלאי שיש לו פרדס אתרוגים. וביקשו מרבי חיים שטרן ז"ל שהיה דובר אטלקית שינסה לעבור את הגבול, וכך בהשתדלות מרובה הצליח לעבור את הגבול ופנה לבעל הפרדס שיביא לו אתרוגים, והביא לו ארבעה אתרוגים והגיע במסירות נפש חזרה למחנה. ומספר ר' חיים: שאת הנהרה שנשפכה על פניו של רבנו כשאחז בידו את האתרוג שהגיע למחנה לא יכול היה לשכוח לעולם. (מפי בני משפחתו)

הלכות החג

נוי סוכה בעצי ערלה

לענין לתלות בסוכה לנוי פירות של ערלה שאסורים בהנאה, כגון לתלות רימוני ערלה לנוי סוכה, שמעתי מהגרא"ל שטיינמן שליט"א דדבר זה אסור, ולא שייך בזה לומר דמצות לאו ליהנות ניתנו, כיון שיש לו ג"כ הנאת הגוף מן הנוי, ובכחאי גוונא לא אמרינן דינא דמצות לאו ליהנות ניתנו כמש"כ קמאי. (שלמי תודה סוכה עמ' קט)

שהחיינו בליל א'

הנה מבואר מדברי הגמ' בסוכה מו, א דמדינא היה ראוי לברך שהחיינו בשעת עשיית הסוכה, אלא שנהגו לסמוך על זמן שאנו אומרים על הכוס של קידוש כמש"כ השו"ע. ומשמע לכאורה דעל עצם עשיית הסוכה נמי ראוי לברך שהחיינו אע"פ שאין זה עיקר מצות סוכה. ולפי"ז יש שהעירו, דמי שעשה סוכה לעצמו ונתחייב לברך שהחיינו על העשייה, לא יאכל בליל יום טוב הראשון אצל אחרים בסוכה שלהם אלא יאכל ויקדש בביתו בסוכה שעשה לעצמו, שהרי ברכת הזמן שמברך בשעת הקידוש צריך לעלות לו גם על עשיית הסוכה שעשה, ולא רק על עצם היום ועל מצות האכילה בסוכה, וא"כ אם יאכל אצל אחרים ואינו משתמש בסוכתו בזמן הברכה, לא יעלה לו הברכה על עשיית סוכתו, שהרי אין הסוכה לפניו ואינו משתמש בה והאיד יעלה הברכה על עשיית סוכתו, והרי מדינא צריך לברך אף על העשייה, לכן טוב יותר שיאכל בסוכתו כדי שיעלה לו הברכה אף על סוכתו שעשה.

אולם הגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר, דמסתמא אין קפידא בזה, משום דמה שהנהיגו לסמוך על זמן שאומר בשעת הקידוש ולא לברך בשעת העשייה, אין זה משום שקבעו לברך את הברכה על העשייה בזמן תחילת ההשתמשות בסוכה שעשה כמו גבי קנה בגד חדש וכיו"ב, שהרי ההשתמשות הוא משעה שנכנס לסוכה ואינו מברך מיד בכניסתו אף אם נכנס בה שעה אחת קודם הקידוש, [ואע"פ שכבר התחיל מיד בקיום המצוה מ"מ כיון שאין הכל בקיאין בכך לא תיקנו לברך אז וכנ"ל], אלא מה שהנהיגו לברך בשעת הקידוש הוא משום דכיון שהקידוש הוא זמן קבוע לברכת שהחיינו על החג א"כ הנהיגו שגם הברכה שצריך לברך על העשייה ועל הסוכה יצא בברכת שהחיינו שמברך בקידוש, והיינו מאי דסמכו אדרב כהנא דמסדר להו אכסא דקדושא, וא"כ מסתברא, שבברכה זו שמברך בשעת הקידוש, יוצא בכל ענין על חיוב ברכת שהחיינו שצריך לברך על העשייה, כי הברכה קאי על עשיית הסוכה שעשה ולא על סוכה זו שיושב ומשתמש בה עכשיו כי לא תיקנו לברך את הברכה של העשייה בזמן תחילת ההשתמשות דוקא, וא"כ אף אם אוכל בסוכה של חברו נמי עולה לו ברכת הזמן שמברך בקידוש אף על חובת ברכה שחייב לברך על עשיית הסוכה, ואע"פ שאינו יושב בסוכתו בעת הברכה ואינו משתמש בה עכ"ד. (שלמי תודה סוכה עמ' קי"ח)

ענה אמן בטעות על לישוב בסוכה

מעשה באחד שבירך המוציא על הפת, וחבירו בירך באותה שעה ברכת העץ על אכילת פירות, והמברך המוציא בירך אח"כ לישוב בסוכה כדן, והמברך על הפירות נתכוין לצאת בברכה זו, [וחבירו נתכוין להוציא] וענה אמן אחר ברכת לישוב בסוכה שבירך חבירו, קודם שטעם מן הפירות. ויש לעיין אי עניית אמן הוי הפסק לדידיה בין ברכת העץ לטעימה וצריך לחזור ולברך על הפירות שהרי מן הדין אינו מברך לישוב בסוכה על הפירות, וא"כ יש לומר דעניית אמן על ברכה זו חשיב הפסק לדידיה. והגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר, שלא יחזור ויברך על הפירות, שהרי לדעת הגר"א בכניסה לסוכה לחוד נמי מברך לישוב בסוכה אע"פ שאינו אוכל שם, והוא דעת רוב הראשונים הקדמונים, וא"כ לדידהו כדן עבד שענה אמן על הברכה ואין זה הפסק, ואף דנהגו כר"ת דאין מברכין אלא על האכילה, מ"מ אין לחיבו לברך שנית ברכת הפירות משום הפסק, כיון דלדעת הגר"א אין זה הפסק, ויש לחוש לברכה שאינה צריכה אם יחזור ויברך שנית. (שלמי תודה סוכה עמ' רכ"א)

מעשה דשמאי

הנה בסוכה כ"ח ב' מבואר בגמ', דנחלקו ת"ק ושמאי בקטן שצריך לאמו אם חייב לחנכו בסוכה, ולשמאי בעי סוכה, ואמרינן מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן, ופחת את המעזיבה וסיכך על המטה בשביל הקטן, ע"ש. ובפשוטו יש לבאר דסיכך בשביל השניה כיון דלשמאי בעי סוכה משום חינוך, אבל בשביל האכילה כיון שאינו אוכל שיעור המחייב בסוכה, שהרי אינו אוכל פת יותר מכביצה דכל מאכלו אינו אלא החלב שיונק מאמו אין צריך לזה סוכה כלל דהוא בכלל שתיה דפטור מסוכה. מיהו אפשר דקטן כי האי כיון שכל מאכלו הוא רק השתיה נחשב אצלו השתיה כאכילת קבע, וחייב בסוכה לשמאי דס"ל שתניוק בן יומו הוא בכלל חינוך דסוכה, ורק בשאר בני אדם שעיקר מאכלם הוא אכילת פת בדרך קבע פטורים מסוכה על השתיה, אבל זה הקטן שכל עיקר מאכלו הוא השתיה, נחשב זה למאכל של קבע אצלו ומחויב בסוכה לשמאי, וכן צידד הגרא"ל שטיינמן שליט"א דגבי קטן בן יומו נחשב לו השתיה של חלב אמו כאכילת קבע וחייב בסוכה לשמאי גם משום זה. (שלמי תודה סוכה עמ' רכ"ב)

להוציא בני ביתו בברכת לישוב

בברכת לישוב בסוכה, כיון דהסדר הוא לברך את הברכה קודם האכילה הוי זה מסדר הברכות, ויכול לברך לבני ביתו אף שכבר בירך לעצמו, ותו דגבי הבדלה דרבי מפזרן וחוזר וסודרן על הכוס הרי אין ברכת האש ובשמים שייכים להבדלה ולכוס של יין, ומ"מ כיון דמוציא את בני ביתו מברך בשבילם אע"פ שכבר בירך לעצמו ואין הברכה הפסק לדידיה, ה"נ גבי ברכת לישוב בסוכה שפיר מצי מברך כדי להוציא את בני ביתו ואין הברכה הפסק בשבילו, וכן הסכים הגרא"ל שטיינמן שליט"א דמצי לברך כדי להוציא את בני ביתו וכההיא דשהחיינו בנר חנוכה וכההיא דהבדלה דרבי מפזרן וחוזר וסודרן על הכוס. (שלמי תודה סוכה עמ' רמ"ח)

הגבהת סכך

בשיעור כמה צריך להגביה הסכך מן הסוכה, הנה רש"י כתב דצריך הוא לנענע קצת אותם שהוסככו במחובר לאחר קציצתן. ולא פירש כמה הוא השיעור. והגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר דסגי שיגביה טפח, דהגבהת טפח נמי הוי נענוע קצת וקרוב הוא לסתירה. והגר"נ קרליץ שליט"א אמר דצריך שיגביה ג' טפחים דנפקא מתורת לבדו. (שלמי תודה סוכה עמ' ת"ה)

דילג תיבות

אם דילג תיבות "אשר קדשנו במצותיו וצונו" מהברכה ואמר ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם לישוב בסוכה, דתיכף אחר תיבת מלך העולם סיים ואמר לישוב בסוכה, זה היה מעשה ואמר הגרא"ל שטיינמן שליט"א דצריך לחזור ולברך דכיון שהחסיר עיקר משמעות הברכה אין זה ברכה כלל, ולא דמי לדילג ולא אמר אתה שאין זה חסרון במשמעות הברכה. (שלמי תודה סוכה עמ' רנ"א) [א"ה,

ואכתי יש לעיין באמר בא"י אמ"ה אשר ציונו לישב בסוכה, דהא סו"ס חזינן שתקנו להזכיר בכל ברכה אשר "קדשנו במצוותיו" וציונו וכו' ומבואר דעיקר הברכה הוא על כללות ציווי המצוות וא"כ גם בזה חסר העיקר, וצ"ע.

בירך בגג סגור

כתב הבכורי יעקב ס"י תרל"ט סקמ"א, והובא במ"ב שם, דמי שקידש בליל סוכות והתחיל לאכול ואח"כ ראה שהגגין לא היו נפתחין דיברך שוב לישב בסוכה משום דהיה הפסק בין הברכה לקיום מצוה. וצ"ע דהא אכילה אינו הפסק, כמבואר במ"ב ס"י ר"ט סק"ח דאם בירך בפה"ג על הכוס והתחיל לשותותו ונמצא שיש בו מים לא מקרי הפסק כיון שלא הפסיק בדיבור.

והצעתי קושיא זו בפני מרן הגר"ל שטיינמן שליט"א, ואמר דבסוכה כשהגג סגור נחשב זה כאין כאן סוכה, ולא הי' לברכה על מה לחול, ואין טעם הבכור"י משום הא דהפסיק באכילה, עכ"ד. ולפ"ז גם בנידון זה שפתחו תיכף הגג ג"כ לא יחני, וכן הביא במקראי קודש סוכות ח"א ס"י כ"ו בשם ס' גבול מנשה דהוי ברכה לבטלה כה"ג מהטעם הנ"ל. (חיי בנימין עמ' ק"ס)

זמן ביטול התבן

במסכת סוכה ד א מבואר כי סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה ניתן למעט את גובה חללה על ידי הנחת תבן על רצפת הסוכה ובתנאי שיבטל את התבן לשבעה ימים, וכתב רש"י שם: תבן וביטלו בפיו לשבעה, ע"כ.

וכתב בספר מרפסין איגרא (ע' ק"ב): קשה: מדוע ביטול התבן לסוכה צריך להאמר דווקא בפה, ואילו ביטול חמץ יכול להעשות אפילו בלב, כמובא ב"טור" (סימן תלב)?

ותירץ הגר"ל שטיינמן שליט"א: מחשבת ביטול חמץ הינה מחשבה שלילית, וכדברי הר"ן בתחילת מסכת פסחים (ב, א, ד"ה ומהו ענין בטול) וז"ל: "ומשום הכי בגילוי דעתא בעלמא דלא ניחא ליה דליהוי זכותא בגויה כלל סג"י, עכ"ל. כלומר, הביטול הוא מעין הסתלקות הבעלים, ואמירה בליבו כי לא איכפת לו ואין לו שום ענין בהמשך בעלותו וזכויותיו בחמץ, ובכי האי גוונא מועילה מחשבת הלב.

מה שאין כן כשצריך פעולה חיובית, כגון להחשיב את התבן המונח בסוכתו לרצפת הסוכה. בכי האי גוונא צריך אמירה בפה, שהרי נפעל כאן יותר מאשר שלילת בעלות והסתלקות גרידא.

נשים אינם מברכות על הסוכה

הביא רבנו דעת החת"ס (מובא בחתן סופר שער הגדילים והכלאים או"ח סכ"ג) שנשים לא תברכנה ברכת המצוות על סוכה אף שעל כל מ"ע שהז"ג יכולות לברך.

וביאר רבנו שליט"א דבכל המצוות הריהי עושה המצוה פעם אחת ויכולה לברך עלי', אבל בסוכות המצוה לגור כל הז' ימים בסוכה, וכל הז' הם כמצוה אחת, והיא, אף שעתה אוכלת בסוכה ומברכת, מחר תאכל מחוץ לסוכה, א"כ א"א לתת לה חלק כן לברך וחלק לא, דמצוות סוכה היא קביעות ז' ימים בסוכה והיא לא קובעת עצמה לז' ימים בסוכה. (אילת אהבים עמ' י"ג)

מצות ישיבת סוכה קום ועשה

כ' רבנו (אילת השחר קדושין דף ל"ד ע"א ד"ה והנה פשוט). הנה פשוט דעוסק במצוה לא יפטור מאיסור עשה, כגון אם ע"י עיסוק במצוה יגרום לעקור עשה דשבתית יו"ט ע"י מעשה, או עשה דלעולם בהם תעבודו, והכלל דעוסק במצוה רק פוטר מעשייה ולא מאיסור ע"י עשייה, והכי נמי יש לומר להיפך, דעוסק במצוה יפטור אף מלאו אם הלאו מחייב אותו במעשה אחר, ולפי זה עוסק במצוה יפטור מהלאוין דצדקה ומעקה והשבת אבידה, וכן בכל לאו שמחייב מעשה.

ובספר שלמי יוסף עמ"ס שבת סימן נ"ז סק"ב העיר דזה דתלוי בקו"ע ושוא"ת, למה עוסק במצוה פטור מן הסוכה הא הוי עקירה בקו"ע שאוכל ושותה מחוץ לסוכה וע"כ דעוסק במצוה פטור מכל מ"ע אף דהוי קו"ע עכ"ד. ורבנו אמר בזה (ערב סוכות י"ג תשרי תשס"ג) דחידוש גדול לומר דלאכול חוץ לסוכה חשוב עקירה בקו"ע, וא"כ מי שאנוס ואין לו סוכה לישון כגון בבית חולים וכדו' יהיה אסור לאכול ולישון, ומה דעל הגר"א מסופר בגין דקדוקו שלא ישן בבית האסורים חוץ לסוכה ומשמע דחומרא בעלמא הוא, וא"כ לק"מ מסוכה, דהוי מצוה ביטול בשוא"ת. (קו' אעלה בתמר)

לשותות מחוץ לסוכה בדרך

דעת מהר"מ מרוטנבורג הובא בשו"ע או"ח סימן ק"י סעיף ו' שצריך להסמיך תפילת הדרך לברכה אחרת שתה"י ברכה סמוכה לחברתה, ונסתפקו במי שיצא לדרך בחוה"מ סוכות, ונוהג להחמיר שלא לאכול ולשתות כלום חוץ לסוכה, האם עדיף לוותר על סמיכות ברכה לחברתה או לוותר על שתיה או טעימה חוץ לסוכה. ומסתבר דעדיף לאכול בכדי שיהא ברכה סמוכה לחברתה, דהא לדעת מהר"ם מרוטנבורג צריך לעשות כן מעיקר הדין, אבל שלא לשתות ולטעום כלום חוץ לסוכה זה רק מעלה דהרי זה משובח, כמש"כ בשו"ע סימן תרל"ט סעיף ב' דמי שיחמיר על עצמו ולא ישתה אפי' מים חוץ לסוכה ה"ז משובח.

ובעצם דבריו צ"ב, דכיון שאין דינם להיות סמוכין, למה ע"י שישמיכים יחשב ברכה סמוכה לחברתה. (נימלא פי תהלתך תפילה) [א"ה כונת רבנו נראה ע"פ המבואר כ"פ בתוס' דברכות שאם מעיקרם לא נתקנו בסמיכות לא עקרו הפתיחה אף לכשנודמנו יחד, וק"ל]

כזית בלילה א'

המנ"ח כ' שקודם שאכל בליל ט"ו כזית בסוכה אסור לאכול הכזית חוץ לסוכה אבל לאחר שאכל הכזית בסוכה אין סברא דלילה הראשון יהי' חמור משאר יו"ט לענין כזית. וצ"ב למה קודם שאכל הכזית בסוכה שאני, הרי אפשר שיאכל אח"כ בסוכה ויצא יד"ח. (אילת השחר פר' אמור)

עורו של לוייתן

כתב הרמ"א בס"י תרס"ז, יש שנהגו כשהיו יוצאים מן הסוכה היו אומרים יהי רצון שנזכה לישב בסוכה של לוייתן. ובסידורים יש נוסחאות שכתוב בהם לומר, יה"ר כשם שזכינו לישב בסוכה זו כן נזכה לישב לשנה הבאה בסוכת עורו של לוייתן, ויש אומרים כשם שקיימתי וישבתי בסוכה זו כן אזכה לשנה הבאה לישב בסוכת עורו של לוייתן. ושמעתי ממו"ר הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל ראש ישיבת פוניבז' שהיו גדולים שלא היו אומרים תיבות לשנה הבאה דמשמע דקאי אחג הסוכות, והרי בסוכות אין יוצאים ידי חובה בסוכה שנעשה מעורו של לוייתן, דעורו של לוייתן אין זה גידולי קרקע ופסול לסכך בו, וא"כ לשנה הבאה שהוא חג הסוכות איך ישב בה, וגם ברמ"א ליתא נוסח זה.

והנה הרבה לא הקפידו בזה, וכן הוא הנוסח ברוב הסידורים וגם במקור מנהג זה לאמרו הביא הרמ"א בשם ספר הכלבו וע"ש בספר הכלבו ה' סוכה סו"ס ע"א ובספר ארחות חיים ה' סוכה אות מ' שכתבו בשם מהר"ם מרוטנבורג וז"ל והר"מ היה נוהג בליל מוצאי

סוכות לעלות לסוכה ונטל רשות ממנה ואומר יהי רצון שנזכה לשנה הבאה לישב בסוכה של לוויתן ע"כ. ושמעתי מהגאון רבי אהרן ליב שטיינמן שליט"א הטעם, משום דלישנא דלשנה הבאה אין הכונה בחג הסוכות דוקא בשנה הבאה, אלא לישנא בעלמא הוא, כמו שאנו אומרים במוצאי יוה"כ לשנה הבאה בירושלים, דאין הכונה רק בעוד שנה אלא הכונה בזמן קרוב, והכא נמי דכוותיה. ובסידור בית יעקב להרב יעב"ץ זצ"ל הנוסח כשם שקיימתי וישבתי בסוכה זו כך אזכה לישב בסוכת עורו של לוויתן לשנה הבאה בירושלים. ולפי"ז האי לשנה הבאה יש לומר דלא קאי אסוכת עורו של לוויתן, אלא כיון שהוזכר ענין סוכת עורו של לוויתן שהוא לעתיד לבא, הזכיר ג"כ תפלה זו לשנה הבאה בירושלים. (שלמי תודה סוכה עמ' תתקל"ה)

נקטם ראשו

יש להסתפק לענין נקטם ראשו של לולב בתיומה האמצעית, שאנו מחמירין לפסול בכל שהוא משום חסרון הדר, איך הדין אם נקטם כל שהוא ואינו ניכר הקטימה לעין בהדיא מחמת דקותו, וצריך להסתכל בו על ידי עיון מקרוב, האם בזה כולי עלמא מודו דכשר ואין בו חסרון הדר, כמשי"כ המבי"ט לענין שינוי מראה בחומטו של אתרוג, שהרי פירשו הריטב"א והר"ן הטעם דפסלין נקטם ראשו בכל שהוא דהוא, לפי שעשו ראשו של לולב כחומטו של אתרוג דפוסל בכל שהוא, וא"כ מסתברא דדינו שוה לחומטו של אתרוג, שהרי בתרוייהו פסלין בראשו בכל שהוא לפי ששם רואה יותר מבשאר מקומות, משא"כ כשצריך עיון והסתכלות ומרחוק אינו נראה אין לפסול בראשו בכל שהוא ואין בזה חסרון הדר, וכן הסכימו הגרא"ל שטיינמן שליט"א והגר"ן קרליץ שליט"א דבהא לכולי עלמא כשר, כיון שאינו ניכר לעין ואין בו חסרון הדר. (שלמי תודה סוכה עמ' תקט"ו)

עלה בו גלד

אתרוג שנראה שהקוצים עשו בו נקב שיש בו חסרון, אם נקדם עליו עור ובשר מלמעלה כשר, שזהו דרך גדילתו, ואם יש ספק אם הבשר קיים אזלין לקולא משום ספק ספיקא, שמא אפילו בודאי חסרון כשר אם אינו מפולש ואינו כאיסור, ושמא אינו חסר, ואף שמתחילה ודאי נחסר וספק אם נקדם עליו בשר או לא, מ"מ יש להכשיר מספק. (רמ"א תרמ"ח מ"ב ס"ק י' יא') ואם עלה גלד על מקום החסרון כמו 'בלעטל' ולא נקדם עליו עור ובשר פסול, ואפילו אי נמא דסגי בעור לחוד בלא בשר [עני' ישוע"י] מ"מ בעי עור כמראה עור האתרוג, אבל אם עלה בו גלד בצבע חום כעין בלעטל אין זה כלום, וכן הורה הגרא"ל שטיינמן שליט"א. (שלמי תודה סוכה עמ' תרכ"ה)

שכח לעשות קנין

מעשה ביום א' של סוכות באחד שלקח ד' מינים מאביו שהתפלל במנין ראשון, ונזכר אחר התפילה ששכח לעשות קנין בד' מינים, ששכח שצריך לכם ביום הראשון, ולכאוי צריך לחזור וליטול הלולב פעם שניה, וכן לענין ברכה כיון שלא יצא כלל צריך לחזור ולברך, אבל שהחיינו לא מברך, דלענין שהחיינו יצא בדיעבד, כעין שכתב המ"ב סי' תרס"ב ס"ק ב' שבימים שני אינו מברך שהחיינו אם הנותן נתכוון להקנות. והעיר הגרא"ל שטיינמן שליט"א, שאם הנותן היה זוכר שצריך לכם ונתכוון להקנות לבנו שפיר היה קונה, כמו שכתב הראב"ד בב"ב מ"א גבי רב ענן שבנה בתוך השדה ולא נתכוון לזכות וגם המקנה לא נתכוון להקנות ולא קנה, דמשמע שאם היה מכוון להקנות לו היה קונה, עכ"ל. (קובץ קול תורה ע"ה עמ' קצ"א)

אתרוג מחובר

הצ"ח בשבת (קל"א ע"א) דן אי ניתן לצאת יד"ח ד' המינים בעודם מחוברים לאילן, ונוטה דמותו, ע"ש. והקשה בספר מרפסין איגרא (ע' קכא) לפי המבואר כאן דאתרוג שאינו ראוי לאכילה – פסול, כיצד, אם כן, ניתן לצאת ידי חובת ארבעת המינים באתרוג מחובר, והלא אסור לאכול אתרוג מחובר ביום טוב?

ותירץ בזה הגאון ר' אהרן לייב שטיינמן שליט"א: הא דאתרוג שאינו ראוי לאכילה פסול, זאת למדים - לפירוש רש"י - מהא דבעינן "לכם - הראוי לכם בכל דרכי הנאתו". ולפי זה יש לומר, כי אין זה אלא אם האיסור באתרוג עצמו, כגון: ערלה, שהאתרוג גופו הינו פרי ערלה ואסור.

מה שאין כן כשהאיסור האכילה נובע מחיבורו של האתרוג לאילן ולא מהאתרוג גופו, שהרי אם יעבור היו"ט וינותק מחיבורו יהיה מותר, בכי האי גוונא לא נפסל מלצאת בו כדברי הצ"ח. (מרפסין איגרא עמ' קכ"א)

הידור מצוה כיצד

כ' באילת השחר ב"ק דף ט' ע"ב. בהידור מצוה עד שליש במצוה. היינו להוציא ממון. משמע דבלי שיוציא מעות מחויב להשתדל שיהי המהודר ביותר שאפשר, אלא שלהוציא ממון הגבילו עד שליש. ולפי"ז אי' שבין כך לוקח אתרוג מאחרים לצאת יד"ח מחויב לברך על היפה ביותר שמזדמן לו, אם בעל האתרוג מסכים ליתן לו בחפץ לב גמור. אלא שאם הוא מברך על אתרוג שלו אינו מחויב לבקש מאחרים, כדמתבאר מדברי המשנה ברורה סי' תרמ"ה ס"ק י"ח בשם האחרונים לענין אם יש איזה חשש לדינא שיש מחמירין, אם הוכרע הדין כהמכשירין אין להדר ליקח משל אחרים. ואין לחלק דשם לדעת המכשירים שהלכה כמותם הוא לגמרי הדר וכיון שהוכרע כן לדינא אין לו להדר על של אחרים, אבל באופן שיש הדר יותר צריך להשתדל ליקח של אחרים אף שיש לו ד' מינים משלו, דהא חזינן דלענין לכתחילה להדר פסק הרמ"א דצריך להדר אחר לולב שלא נחלק כלל עלה העליון, הרי שחשש לזה קצת לדינא, ומ"מ אם יש לו משלו הכריעו האחרונים דא"צ להדר על של אחרים, ומסתבר דה"נ לגבי לקחת הדר יותר, ועוד שהרי נקטו האחרונים דההידור הגדול ביותר הוא ליקח ד' מינים בלי חשש ופקפק של דיעות מחמירין, ועדיף זה מליקח בהידור אחר, ואם חזינן שבזה אינו מחויב ליקח לולב של אחר אף דשלו נחלק העלה שהוא חשש בכשרות, כ"ש בשביל סתם הדר.

וגם הסביר נותנת כן, דהא תמיד יש א' שד' מינים שלו הם המהודרים ביותר, נמצא שכל העולם יהיו חייבים לברך על שלו, ודוחק לומר שאדם יוכל לברך על שלו רק באופן שבעל הד' מינים המהודרים ביותר אינו מסכים שיברכו על שלו. עכ"ל רבנו באילת השחר.

וסיפר רבנו שבתחילה כשראה מרן בעל הקהלות יעקב צוק"ל חידוש זה, נבהל מאוד ואמר, שעכשיו במשך כל חג הסוכות הוא יצטרך לחפש אתרוג יותר מהודר, ורק אחר שראה בהמשך הדברים שכותב רבנו שאם יש לו אתרוג משלו אינו צריך לטרוח יותר, נחה דעתו (מפי נכדו שליט"א ששמע מרבנו שליט"א).

קנין דרבנן

השערי תשובה סימן תרנ"ח ס"ק ה כתב בשם המחנה אפרים כי מאחר ולגבי ארבעת המינים נאמר ולקחתם לכם לכן אין מועיל לקנות את ארבעת המינים בקניין מדרבנן כדי שהם יחשבו לכם מדאורייתא, ורק כאשר הקניין הוא מדאורייתא הרי זה נחשב לכם

מדאורייתא. וק' מדוע שלא נאמר כיוצא בזה גם לגבי חמץ, שאדם שקנה חמץ בקניין מדרבנן אין זה נחשב לחמץ שלו מן התורה והוא לא יעבור על איסור דאורייתא של בל יראה.

ותי' רבנו שיש להבדיל מארבעת המינים שצריך שהם יהיו שלו, ואילו כדי לעבור על איסור בל יראה ובל ימצא אין צריך שהחמץ יהיה שלו, אלא די בכך שהחמץ מצוי בידו, שהרי באמת החמץ אינו שייך לאדם, שהרי הוא אסור בהנאה, אלא שהתורה הכניסו לרשותו כדי שיעבור עליו בבל יראה ובל ימצא, ולכן אדם שקנה חמץ בקניין דרבנן, הואיל וחמץ זה מצוי בידו הרי הוא עובר עליו בבל יראה ובל ימצא מדאורייתא. (מרפסין איגרא עמ' קיט)

דיחוי בהדס

מש"כ רע"א (תוספת ביכורים סי' תרכ"ו סק"ו) דאם השריש הסכך ביו"ט וחזר וקצצו והגביהו והניחו לשם צל לא מהני משום דחל בסכך תורת דיחוי, והודה לדבריו הבכור"י. יש כאן מקום לעיון רב, דהנה יש להקשות בתפילין שנתקלקל ריבוען נימא ג"כ תורת דיחוי ולא מהני מה שחוזר ומרבען, וכשם שהדס שהיו ענביו מרובות לא מהני כשלקטן ביו"ט כיון דנדחה, וכן בנקטם ראשו ועלתה בו תמרה נפסל לעולם משום דיחוי, ה"נ נימא בתפילין שנתקלקל ריבוען שיחול בהם דין דיחוי באופן שנעשה כן בשבת ויו"ט דלא היה בידו לתקנם. וכן ברצועות שירד שחרותן נימא דין דיחוי. עוד תיקשי כן בס"ת ומזוזה שנפסלו ע"י שנתחברו האותיות, דנימא דחל תורת דיחוי ולא יועיל שיחזור ויתקן כשנעשה זאת בשבת שאין בידו לתקן, ויש עוד להקשות כיוצא"ז בכמה מקומות.

ושמעתי ממו"ר הגרא"ל שטיינמן שליט"א לחלק, דהא דבהדס שרבו ענביו חל פסול דיחוי ובתפילין שנתקלקלו ריבוען יכול לתקנם, דהדס הוא דבר שנוצר באילן בידי שמים, וא"א לעשות הדס חדש בידי אדם, וכל שנדחה פקע מיניה שם הדס, ומה שחוזר ומתקנו לא מהני, משא"כ תפילין מאי אכפת לן שנדחו סו"ס כשמתקן נעשו שוב תפילין מחדש. ובכיסוי הדס שנדחה בנתכסה היינו דל"ה דם השחיטה, ובקרבן שנדחה צריך לפרש דחל פסול בקדושת הקרבן ונדחה מקדושתו. (משנת רע"א האיר יוסף סוכה עמ' ע"ט ועי"ש)

הקדימה פרשת ד' מינים

צ"ב למה התורה הקדימה בפר' אמור לכתוב את מצות נטילת ד' מינים למצות ישיבת סוכה, שזה כתוב רק לחלן פסוק מ"ב, הרי מצות ישיבת סוכה היא כבר בלילה, משא"כ נטילת ד' מינים היא רק מתחילת היום, ואולי כיון שיש דבר מיוחד בנטילת ד' מינים שכתוב בזה ושמתחם, ועי' בחכמת שלמה שו"ע או"ח סימן תרכ"ה. ועוד תירצו דכיון שנטילת לולב ז' ימים הי' רק במקדש משו"ה סמך נטילת לולב לקרבנות שנוהגים במקדש משא"כ ישיבת סוכה שנוהגת בכל מקום וכע"ז תירץ בטעמא דקרא.

וכשהרצה הגר"א שטראוס שאלה זו בשם רבנו להגאון הגדול רבי אברהם גינחובסקי זצ"ל סמוך לפטירתו, השיב, דלפי שיטת התשב"ץ שיש מצוה בעשיית הלולב ואין מצוה בעשיית הסוכה נוחא, דבעשייה קדמה מצות הלולב לסוכה (אגן הסהר עמ' 54)

הלכות חול המועד

איסור לפני עור בשליחת מכתבים בדואר – [מאת רבי עמנואל רלב"ג שליט"א]

יל"ד האם מותר להניח מכתב (לא דחוף) בתיבת איסוף המכתבים בערב סוכות ובע"פ, באופן שברור שעובדי הדואר היהודים (מוריק התיבה, ממייני המכתבים, מחלק המכתבים) יעבדו ויטפלו בו בחוה"מ, דלכא"ו הוי לפני"ע עברי דנהא (באיסור דרבנן). ואין לומר שלגביהם הוי דבר האבד, משום שהרי גם בלי מכתב זה היה משתכרים אותו דבר (ועובדים פחות), שהרי כל עובד אחראי על איזור חלוקה מסויים ועליו לטפל במכתבי האיזור הזה בלי קשר לכמות המכתבים היומית.

שאלתי למרן הגר"ח שליט"א ופסק שבאמת אסור. ומאז באמת הפסיק את משלוחי מכתבי התשובות שמשיב לכל העולם כמה ימים לפני פסח וסוכות (חוץ מאלו הנצרכים למועד וכו').

שאלתי גם למו"ר מרן רה"י הגרא"ל שליט"א, ואמר שבפשטות אין איסור לעשות מלאכה זו בחוה"מ לקחת מכתב ולהניחו בתיבת דואר, וכמו מלצר הנוטל צלחת ומניחה לפני הסועד. אלא שהוסיף דגם מלאכה שכן אסורה (וכגון להחתים את חותמת הדואר ועוד) אין בזה לפני"ע, הדוור חייב לחלק כל מכתב שיש בתיבת האיסוף שמא יש בו צרכי המועד, או שאר דברים המותרים, וא"כ בפעולה זו אין שום איסור. ואף שמכתב זה ידוע לשולח שאין בו צורך המועד וכדו', מ"מ העובד, לא חשיב שעובר עבירה בשוגג, וא"כ אף השולח את המכתב ל"ח שמכשילו כלל.

(דרך אגב, כשאמרתי למרן הגר"ח את טענות מרן רה"י הגרא"ל שליט"א, חייך ואמר "מה אעשה, לרבי אהרן לייב יש רוח הקדש".

וכשספרתי זאת למרן רה"י הגרא"ל שליט"א חייך מרן שליט"א ואמר "תגיד לר' חיים שמוס שבך אל תתן בחברך...")

אמרתי למרן רה"י שליט"א שלדבריו יוצא שראובן שאמר לשמעון (מתנדב הצלה וכיוצא"ב) שבמקום פלוני יש חולה מסוכן ושמעון חילל שבת כדי להגיע למקום החולה, וכשהגיע הוברר ששקר הדבר, וראובן היתל בו, לא עבר ראובן על לפני עיור דהרי שמעון לאו עבירה קא עביד. והשיב מרן שליט"א דברור לו שלא עבר על לפני עיור, מהטעם הנ"ל, ורק עבר על הונאת דברים (הובא בקצרה ב"מחשבת עם" ח"א עמ' קע"ט).

כתיבת חידו"ת

אחד שאל את רבנו אי כשכותב חידו"ת בחוה"מ צריך לצמצם ולכתוב בקיצור או יכול לכתוב כדרכו. ענה מרן שליט"א, למעשה בב"ח כתוב לא לכתוב גם חידו"ת. החזו"א כן כתב לעצמו קצת. אבל החזו"א מה שכתב זה ודאי דבר האבד, אבל אנחנו מה שמחדשים מי יודע אם זה בכלל דבר האבד ... וכששאל הלה מה לעשות למעשה. אמר, מי שברור לו מה שמחדש, ואם יכתוב כעת בקיצור לא יבין אח"כ מה שכתב, יתכן שגם זה דבר האבד.

ואמר רבנו [בהזדמנות אחרת], שדבר זה תליא בפלוגתא האם מותר להניח תפילין בחוה"מ, דלאוסרים להניח תפילין ה"ה דאסור לכתוב, [והיינו דכיון דכתיב בהן אות ה"נ דאסור לעשות מלאכה מדאו', וכ"ה פרמ"ג בשם הא"י, דהזוהר שאוסר בתפילין לשיטתי דאסור מלאכה מה"ת]. ועי"כ יש להחמיר ולא לכתוב חידו"ת בחוה"מ (ס' גבורות התורה תפילין עמ' קכ"ח)

עשיית ציצית

שאלוהו האם מותר לעשות ציצית בחוה"מ. ענה לצורך מועד ודאי מותר, וגם לא לצורך המועד יתכן ומותר כי אי"ז מעשה אומן. (כ"ת)

מעשה אומן בנסיעה ברכב

הגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר בגדר מעשה אומן, דהיינו דוקא כשמתקן במעשה איזה דבר, או יוצר דבר חדש, אבל להוליד את הרכב ממקום למקום אין זה מעשה אומן ושרי, כל שהוא לצורך המועד. מיהו מעשה הדיוט ודאי דחשיב, ורק לצורך המועד שרי להוליד הרכב. וראיה לזה, דהנה המ"ב בסי' תקל"ו ס"א בבה"ל ד"ה ומותר לרכוב כתב לדון במה שהתיר הרמ"א לרכוב במועד מעיר לעיר

אפילו בחנם פיי שרוב סתם ללא תכלית אלא שלא יעשה מלאכה לתקן צרכי הרכיבה, וכתב הבה"ל דלפי זה דוקא לרכוב בסוס מותר כיון שאין בזה מלאכה, דחי נושא את עצמו ואין כאן מלאכת משאוי, ואיסורו ביו"ט הוא משום גזירה שמא יתלוש ובחול המועד לא גזרו, אבל ליסע בקרון המחובר לסוס יש לדון לאסור, משום דהוה מחמר ולא הותר מלאכה שלא לצורך, ועיי' שצדד דכיון דיש אומרים דאף ביו"ט ליכא איסור מחמר וכ"ש בחוה"מ, ויש אומרים דאיסור מחמר הוא רק מרה"י לרה"י, ובזמן הזה יש אומרים שאין לנו רה"י, א"כ אין למחות ביד המקילין, עיי', והרי הכא רק מוליך את העגלה ממקום למקום, ואינו עושה תיקון בגופו ולא יוצר דבר חדש ואפ"ה דן הבה"ל לאסור מעשה הדיוט שלא לצורך המועד, ומוכח דאף אם רק מוליכו ממקום למקום ואינו מתקן כלל נמי דין מעשה הדיוט יש לו לאסור בחוה"מ שלא לצורך המועד אם יש בו מלאכה, וא"כ גם ליסע ברכב שלא לצורך המועד אין להתיר אם לא הוי דבר האבד וכיו"ב. (שלמי תודה סוכה עמ' תתמ"ד)

ניקוי כלים

מעשה שאפו בתנור בחול המועד, וגמרו לאפות ולא היה בדעתם לאפות עוד במועד, ונסתפקו אי שרי לנקות את הכלי, או הסיר שאפו בו בחוה"מ, או דאסור משום טירחא שהרי יש בו טורח שלא לצורך, והגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר דבלא"ה נמי שרי שטיפת כלים, משום דאין דעת בני הבית מיושבת כשיש להם כלים מלוכלכים, והוה זה צורך המועד ושרי. (שלמי תודה סוכה עמ' תתל"ח)

תיקון מזג

כתב המ"ב בסי' תקמ"ס ס"ק י"ט, בזמן הקור מותר לעשות תנור לחמם הבית דהכל חולים אצל צינה, והוא הדין אם נשבר החלון בענין שאם לא יתקנו ישב בקור גם כן מותר לתקנו. ובשעה"צ סקט"ז הביא בשם שולחן עצי שטים שכתב דאפילו מעשה אומן שרי בזה, כיון שהוא צריך לגוף האדם. [ועיי' בשעה"צ שהקשה דלענין מרחץ של רבים שהוא גם כן צריך לגוף האדם שיש בהן צער הגוף אם לא ירחץ, אפ"ה דעת הרא"ש דדוקא מעשה הדיוט שרי, כמש"כ המג"א בר"ס תקמ"ד, ומאי שנא הכא דשרי משום צינה אפילו מעשה אומן, ותיירץ דאפשר משום דהכל חולים אצל צינה עדיף טפי וצ"ע ע"כ. ובפמ"ג שם בא"א סק"ט כתב ג"כ הטעם דכיון דהכל חולים אצל צינה הוה ליה.

והנה לפ"ז לענין להרכיב מזג בבית בחול המועד כדי לקרר את הבית בעת החום, או לתקנו, לכאורה יש לומר דכל שכן דשרי. דהנה התוס' בכתובות ל' ע"א בד"ה הכל בידי שמים כתבו בשם המדרש בבראשית רבה פרשה ט"ו דאנטונינוס ביקש מרבי שיתפלל עליו, ואמר לו הקב"ה יצילך מקור, ואמר לו וכי זו תפלה, הרי לובשים עוד בגד והצינה חולפת, ואמר לו רבי הקב"ה יצילך מחום, וא"ל זו תפלה, שנאמר אין נסתר מחמתו, ומבואר שחום יותר קשה לאדם מקור, וא"כ אם בזמן הקור מותר לעשות מלאכה בחול המועד לחמם הבית כל שכן דבזמן החום מותר לעשות מלאכה לצורך קור.

מיהו יש לחלק, דהנה בשו"ע סי' רע"ו ס"ה כתב דבארצות הקרות מותר לומר לגוי בשבת לעשות מדורה אפילו בשביל הגדולים אם הקור גדול ודרך הגדולים להצטער על כך, ובשביל הקטנים מותר אע"פ שאין הקור גדול ביום ההוא, שהכל חולים אצל צינה, ויש שרצה לומר דכל שכן שמותר מהאי טעמא לומר לגוי להדליק מגזן בשבת בזמן שהחום גדול, והוא על פי דברי המדרש הנ"ל דחום קשה מקור ואם משום קור מותר לומר לגוי לעשות מלאכה כ"ש דמשום חום שרי, אבל חלקו עליו, דלא דמי כלל, דדוקא גבי קור דאפשר לבא על ידו לידי חולי, דהכל חולים אצל צינה, בזה התירו לומר לגוי לעשות מדורה, אבל להדליק מזג מפני החום כיון שאין חשש שיבא ממש לידי חולי, אלא שהחום גורם צער לאדם אבל לא יבא לחולי ע"י זה, אין לנו ראייה להקל בכה"ג באמירה לנכרי. וכן אמר הגרא"ל שטיינמן שליט"א שאין להתיר בזה אמירה לנכרי מפני החום.

וכמו כן בנד"ד לענין חול המועד נמי אמר הגרא"ל שליט"א דאין להקל לעשות מזג או לתקנו במעשה אומן כדי לקרר את הבית, דדוקא לעשות תנור לחמם הבית מצינו שהתירו משום דהכל חולים אצל צינה, והיינו משום שיכול לבא לידי חולי ע"י זה, אבל לעשות מזג מפני החום, אף דחום קשה מקור שאין בידו להנצל מזה כמו מקור, מכל מקום אין זה אלא צער, אבל אין בו חשש חולי, וא"כ לא התירו לצורך זה מלאכת אומן בחול המועד. ולא דמי למה שהתירו לתקן מרחץ לצורך רבים, דהתם יש בהן צער הגוף טפי אם לא ירחוץ, וכשהוא לצורך רבים אי אפשר שלא יהיה אחד שאי אפשר לו בלא מרחץ בשום אופן, ולכן התירו, אבל הכא אין זה באופן כזה שאי אפשר לו בלא זה בשום אופן, וכ"ש שהוא לצורך יחיד דאף במרחץ לא התירו לו שהרי אפשר שילך למקום אחר וכיו"ב, עיי' שעה"צ סי' תקמ"ד סק"ו, וא"כ בצער כזה רק במקום חשש חולי התירו, והיינו בצינה שהכל חולים אצל צינה, אבל לתקן משום צער החום לא התירו במעשה אומן, וזולת לאנשים חלשים דהחום מזיק להם לבריאות שרי, דלדידהו דמי לקור כיון שיכולים לבא לידי חולי על ידו. עכ"ד. (שלמי תודה סוכה עמ' תתמ"ט)

אמר המבדיל בין קודש לקודש

הגרא"ל שטיינמן שליט"א נסתפק איך הדין אם טעה ואמר המבדיל בין קודש לקודש, כמו שאומרים במוצ"ש שחל ביו"ט, אם יצא. דאפשר דכיון דחול המועד נמי קרוי מקראי קודש, כמו שאומרים בתפלה בחוה"מ מקרא קודש, א"כ לענין דיעבד אם חתם המבדיל בין קודש לקודש נמי יצא, ולא הוי זה כמו משנה ממטבע שטבעו חכמים כיון שיש מטבע כזו של ברכה במוצ"ש שחל ביו"ט, וא"כ אפשר דהכי נמי במוצ"ש שבתוך המועד רק לענין לכתחילה תיקנו שיאמר בין קודש לחול כיון שקדושת חוה"מ קילא טפי מקדושת שבת ויו"ט אבל לענין דיעבד יצא, או אפשר דגם זה הוה משנה ממטבע שטבעו וכו'. וצ"ע. (שלמי תודה סוכה עמ' תתע"א)

הוצאה שלא לצורך

אמר רבנו שהחזון איש החמיר בחוה"מ שלא לעשות הוצאה שלא לצורך כלל. (אעלה בתמר או' לח)

בגדי חוה"מ

אמר רבנו שנמצא בפוסקים (עיי' משנ"ב סי' תק"ל סק"א, ובשערי ציון או' ד') דבעינן בגד ליו"ט, בגד לשבת, ובגד לחוה"מ. והסביר דביו"ט דיש גם מצות שמחה וגם חיוב עונג יש דין בגד מיוחד, ושבת שיש רק עונג בעינן בגד אחר, וחוה"מ שיש בו חיוב שמחה בלבד צריך גם כן בגדים מיוחדים. [והזכיר רבנו דלהגרי"ז היה כובע מיוחד ליו"ט].

הנחת תפילין בחוה"מ

על הנחת תפילין בחוה"מ אמר; החת"ס היה מניח עם ברכה, אחרים לא הניחו בכלל, בעיר בריסק אלו שהניחו [וכן נהג רבנו כשהיה שם] לא בירכו.

ענינו של חג

סוכת שלומך

הנה בדברים אחרים לא מצינו ביטוי של סוכה, דלא אומרים סוכת ענוה וכדו', ומה המיוחד בשל' שאומרים סוכת שלומך. וי"ל לפרש"י בפרשת ויקהל (לה יב) שכל דבר המגין נקרא סכך עי"ש, וכיון ששל' זה דבר שצריך הגנה, משו"ה צריך סוכה, וזה סוכת שלומך (ימלא פי תהלתך תפילה) [וראה בפירוש עיון תפלה על הנוסח "חיים וברכה למשמרת שלום" דהשל' צריך למשמרת]

היודע לנענע

לכא' יש להבחיר מה שאנו מחנכים ילד לעשיית מצוה, הרי למעשה הוא הרגל שאנו מרגילים אותו לעשות מלומדה, שיתרגל מגיל צעיר לקיום המצוות, אבל בנתיים הוא עושה את זה בלא שום הבנה כלל, וצ"ב, וכי זו הדרך הרצויה? הלא יכול להשאר בהנהגה זו עד זקנה ושיבה, ואולי אם יתחילו להרגילם בגיל יותר מבוגר יתחילו ביותר מחשבה וכוונה ויקיימו המצוות יותר בשלימות.

ונראה לבאר דבר זה ע"פ דברי רש"י בסוכה (דף ב' ע"ב) במעשה של הילני המלכה, שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם ולא אמרו לה דבר, ומקשו בגמ' והלא שבעה בנים הוו לה ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים וכו' ומתרת הגמ' כיון דשבעה הוו אי אפשר דלא הוו חד שאינו צריך לאמו, וכי תימא קטן שאינו צריך לאמו מדרבנן הוא דמיחייב ואיהו בדרבנן לא משגחה, תא שמע ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים.

ומבאר רש"י דקטן שאין צריך לאמו אמרי' לקמן דחייב לחנכו במצות סוכה מדרבנן, שהזקיקו להרגיל את הקטן במצוה שהוא ראוי לה כדי שיהא מחונך ורגיל במצות.

ולמעשה זה יסוד החינוך בכל המצוות, קטן שהוא יודע להתעטף אביו עושה לו ציצית, וקטן היודע לנענע חייב בלולב, משמע שכל זמן שאינו יודע להתעטף בעצמו או לנענע בלולב, אפי' שאפשר לעוטפו או לתת לו לולב לנענע, עדיין אינו שייך במצוה של חינוך, וזהו השיעור לחינוך בכל המצוות.

והנה בדין מצות חינוך כללא הוא שדוקא באופן כזה שהגדול מקיים המצוה אז יש מצות חינוך לקטן, אבל לעטפו בציצית פסולה או לולב פסול, לא! ולכאורה צ"ב, הלא בחינוך עסקינן, ולא במצוה ממש, א"כ מה איכפת לן שזה תלית פסול, הרי הוא מתחנך במצות? משמע שאפי' שאצל הקטן זה רק מצוה מדרבנן, דמדאורייתא הוא פטור ורק רבנן הצריכו לחנכו, מ"מ צריך לחנכו בעשית מצוה עם כל תנאי המצוה כבגדול כדי שיהא מחונך ורגיל במצות.

ולפ"ז צ"ע דהנה נחלקו בגמ' אם מצות צריכות כונה או אין צריכות כונה (ובראשונים נחלקו איך הדין למעשה), ולמ"ד מצות צריכות כונה, אם יעשה מצוה בלא כונה הר"ז לא עשה ולא כלום, ואילו אם יש מצות חינוך לקטן או לא לא מצינו שנחלקו, אלא כולם מודים שיש מצות חינוך, וא"כ למ"ד מצות צריכות כונה, איך אפשר לחנך קטן למצות הלא אינו מבין מה הוא עושה, ולא שייך שיכוין לשם מצוה, כגון קטן היושב בסוכה האם שייך לומר שהוא מכין שיושב בסוכה בגלל ציווי הקב"ה, וכן לענין אכילת מצה אי' ברמב"ם שקטן היודע לאכול כזית מצה צריך לתת לו כזית מצה, וכי יאכל לשם מצוה? אמנם יש סברא בתוס' שאכילת מצה יוצאים אף בלי כונה, אבל בפשטות אם מצות צריכות כונה, אם אכל כזית מצה ולא כיון לשם מצוה, לא עשה ולא כלום, וא"כ צ"ב למה לעטפו בטלית פסולה או לתת לו לנענע בלולב פסול אין בכך קיום מצות חינוך ואילו אם עשה בלא כונה שפיר קיים מצות חינוך ואף שהקטן אינו מבין מה הוא עושה.

ובגמ' אי' מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן ופחת את המעזיבה וסכך על גבי המטה בשביל הקטן, וכי התינוק יודע ממצות סוכה? אלא ששמאי סבר שיש כבר מצוה מדרבנן של חינוך על זה, ואפי' על תינוק ממש, ואמנם לא קי"ל כמותו, לפי שעדיין הוא צריך לאמו, מ"מ למ"ד מצות צריכות כונה איזה מצוה היא זו הלא אינו מבין מה הוא עושה?

וראים בזה חידוש, דלגבי מצות חינוך שבאים להרגילו במצות, מתבוננים רק על הפרטים שנוגעים לחלק המעשי הגשמי של המצוה, צריך שיהי' יודע להתעטף, ולאכול כזית דגן, ולדעת לנענע בלולב, [ואפי' שנענוע לא מעכב מן התורה, מ"מ היות ומצות נטילת לולב היא עם נענועים, ע"כ בעינן קטן היודע לנענע כדי לחייבו בלולב], ואם אינו יכול לעשות את החלק המעשי של המצות שאינו יודע להתעטף או לנענע אין חיוב לחנך אותו, ואפילו שכשנותנים לו לולב ומנענע בו אינו מבין מה שהוא עושה [ותיכך שגם אנשים גדולים לא יודעים מה הם עושים בנענועים, כי בנענועים מונח דברים גבוהים מאד, אבל עכ"פ אם הוא מכין לשם מצוה הוא מקיים את הדאורייתא] בכ"ז כדי להרגילו במצות הר"ז מחויב מדרבנן.

ורואים בזה יסוד גדול, דהנה לכא' בזה שמרגילים את הקטן לעשות מצוה בלא הבנה, הרי אנו מרגילים אותו מקטנותו לעשות המצות בלי דעת כמצות אנשים מלומדה, שמתרגל ללבשו טלית, לנענע בלולב ולישב בסוכה בלי להבין מה הוא עושה, וממילא אח"כ כשיגדל ישרא בהרגלו להתעטף בלא דעת ולנענע בלא דעת ולישב בסוכה בלא דעת, ואילו אם היינו ממתנים עמו עד שיקבל דעת ואז היינו מרגילים אותו במצות הרי יעשה המצות כראוי, אבל חז"ל הבינו להיפך, שאפילו שהקטן עושה הכל בלי דעת, ואינו מבין מה הוא עושה, בכ"ז כדי שיהא מחונך ורגיל במצות ע"י שנהרגיל אותו מקטנותו בקיום המצות, אז יש תקוה שבמשך הזמן כשהוא יקבל דעת, הוא כבר יחנך את עצמו לקיום המצות כראוי!

וא"כ ממתי מתחיל הזמן שיש להרגיל את הקטן, אמרו חז"ל שכו"ז שאינו יכול לעשות המצות בחלק המעשה שבה דהיינו שאינו יודע להתעטף או שאינו יודע לנענע, אין בו מצות חינוך, ובזמן שהוא יכול לקיים את חלק המעשה אז מוטל על האב לחנכו במצות.

ע"י כח האמונה שאנו מראים במצוות חג הסוכות

כתב הגר"א במזמור לדוד ה' אורי וישעי, בביאור הפסוק כי יצפנני בסכו, וז"ל כי יצפנני וגו' חשיב דוד כאן שבע מצוות שמגינים עליו ובעבורם לא יירא מאויב ומלחמה, והמה ז' מצוות הנוהגים בחג הסוכות והמה מנויים במס' סוכה פ"ד, א' ארבעה מינים שבלולב חשובים כחדא, ב' ערבה שמקיפין בו את המזבח, ג' ההלל, ד' השמחה והמה שלמי שמחה, ה' סוכה, ו' ניסוך המים, ז' החליל הוא שמחת בית השואבה, וזה אמר כי יצפנני בסכו ביום רעה, שמצות סוכה מגן מיום רעה, ומבאר דבסתר אהלו הוא בסתר הערבה שמקיפין בו את המזבח כמ"ש בסכת לויתן וכו' כי בערבי נחל יסובבו את המזבח והוא סתרי ומגיני, בצור ירוממני הוא ניסוך המים ע"ד שאמר ההופכי הצור אגם מים וכמ"ש בזוהר ומאי צור עילאה וכו', ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי זהו במצות לולב, דבלולב אנו מראים שניצחנו בדין. ואזבחה באהלו זבחי תרועה הם שלמי שמחה, אשירה ואזמרה לה' זה ההלל בפה, והזמר בחליל ע"ש. עכ"פ מבאר הגר"א שכל הז' מצוות האלו מגינים מהאויב.

והנה בתהלים (ק"י"ח) כתוב כל גוים סבבוני – בשם ה' כי אמילם, סבבני גם סבבוני – בשם ה' כי אמילם, סבבני כדבורים דעכו כאש קוצים – בשם ה' כי אמילם. משמע שזה שמאמין בה' ה"ז מספיק כדי להניצל מן האויב, וכתחילת הפסוקים טוב לחסות בה' מבטוח באדם, טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים וכו', הכל משמע דמה שבטוח בה' ומאמין בו מספיק לו שכבר איננו מפחד מהאויב, וכאן אנו רואים מדברי הגר"א שצריך דוקא ז' מצוות שבסוכה כדי שלא יתירא מן האויב.

ועוד צריך לדעת למה דוקא אלו ה' מצוות הם המועילים להגן עליו מן האויב, ולא שאר מצוות, ומה שדוקא ז' מצוות, יש לומר שזה מועיל משום שזה הרבה מצוות באותו זמן, אבל למה דוקא אלו ה' מצוות, צריך טעם.

ואפשר לומר, דהנה אנחנו רואים שיש מצוות שבין אדם לחבירו ומצוות שבין אדם למקום, ומצד אחד המצוות שבין אדם לחבירו יש לאדם יותר קושי לקיימם, מחמת שהמדות של האדם מאד מעכבין במה שנוגע לחבירו, כי אדם מתרגז על זולתו, ונפגע מזולתו, ולכן הם דברים שקשה מאד לקיים. כמו שרואים למעשה מהדברים שבכל יום שמאד קשה לקיים בין אדם לחבירו, משא"כ במצוות שבין אדם למקום אין כ"כ מדות שמעכבות מלקיים.

אמנם מצד שני מצוות שבין אדם לחבירו האדם מבין יותר את החיוב לקיימם. ורוב מצוות שבין נח מצווה עליהם זה מצוות שבין אדם לחבירו, לא תרצח לא תגנוב וכדו', ודברים אלו האדם הישר מבין שזה לא הוגן לעשות רע לשני, אבל מצוות שבין אדם למקום לכאורה מה עושה בזה, אדם לוקח לולב, לוקח אתרוג, לוקח ערבה, מה יש מזה, וכל הדברים האלה דומה למה שאחז"ל על כמה מצוות כמו שעטנז ופרה אדומה שהשטן ואומות העולם שואלים מה הענין בזה? ודומה לזה גם מצוות עשה, בשכל הפשוט בן אדם לא מבין מה יש בזה, לוקח לולב – מה זה לקחת מקל, או לקחת פרי, ובוה ניכר יותר שהוא מאמין בהקב"ה, כי הוא יודע – אני לא מבין כלום! הקב"ה אמר לי – אני עושה! ואפי' שחז"ל מצאו כמה טעמים למצוות אלו, מ"מ אין העיקר הטעם, רק אחרי שהתורה אמרה, מחפשים טעמים בזה. אבל בן-אדם לא יכול לבדות מלבו שיקח לולב, או פרי עץ הדר, ויעשה בזה נענוע, דמה יש בזה. רק אדם שמאמין בה' יודע שלא צריך להבין. רק הקב"ה אמר והוא עושה.

וא"כ מצד אחד יש יותר שכר אם אחד מתגבר על היצר בבין אדם לחבירו כי על זה יש יותר מדות רעות, שבן אדם יש לו נטיה לא להיטיב עם חבירו, רק קנאה וכו'. אך מצד שני במצוות שבין אדם למקום יותר נראה את האמונה בה', כי בלי אמונה מה זה שלוקח מקל ומנענע אותו, מה הוא עושה בזה. אלא שמאמין בה' ועושה מה שצוהו, והכח שבן אדם עושה עם אמונה, זה שוקל יותר מהכל. ולכן אם אחד עושה ז' מצוות אלו, שהם כולם רק בין אדם למקום ואין להם שום שייכות עם בין אדם לחבירו, מצות סוכה, לולב, ערבות, כל אלו הם המצוות שבין אדם למקום, ובוה הוא מראה שיש לו אמונה, וממילא בזכות זה, מה שמגין במלחמה בעיקר זה מצוות אלו, כי העיקר באמת זה אמונה, כמו שכתוב בפרשה של מן המיצר קראתי ק-ה, טוב לחסות בה' וגו' בשם ה' כי אמילם, כי ע"י שהוא בוטח בה' ומאמין בה', זה העיקר מה שיכול להגן עליו ששום אויב לא יוכל להזיק לו.

אלא שיש כלל דחוץ ממה שיש במחשבה צריך למעשה, בן אדם שעושה מעשה, שבזה הוא מראה שהוא בוטח בה' ומאמין בה', זה יותר מאשר מחשבה לבד בלי מעשה, דמחשבה בעלמא לא מספיק, כשעושה פעולה בזה הוא מראה שכולו נתון תחת אמונה בהקב"ה, וע"י ברבינו בחיי בראשית (פט"ו ו') מה שביאר שם על דרך זה את הפסוק ויחשבה לו צדקה.

ולכן במעשים אלו שאדם עושה ז' מצוות במשך זמן קצר כ"כ, זה העיקר מה שמגין מהאויב כמו שמשמע מהגר"א, ולא רק בסוכות זה מגין עליו אלא לכל השנה, דכל השנה האדם יכל להיות מוגן מכח המצוות שעשה בסוכות, שבזה הראה לא רק במחשבה, אלא בפועל הראה, שהוא מאמין בה'. [מתוך שיחה שנאמרה בפתיחת זמן חורף תשנ"ט – בישיבת ארחות תורה – ימלא פי תהלתך אמונה עמי ת"מ]

ניסוך המים

הנה כבר נודע מה שאחז"ל שכשחילק הקב"ה את המים באו המים התחתונים בטענה למה יהיו הם מרוחקים מהקב"ה לעומת מים העליונים. והשיב להם הקב"ה שלעומת זאת בהם יקיימו ניסוך המים. ושמעתי משמי דמו"ר מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א לתמוה, דהלא יפלא מה תשובה היא זו להמים התחתונים, הרי המים העליונים נמצאים קמי' שכינתא ששת אלפים שנה רצוף, ואילו המים התחתונים רק פעם אחת בשנה יעשו מהם ניסוך, וגם זה רק כשביהמ"ק קיים, ומה נחמה היא זו. והשיב דאה"י, המים העליונים נמצאים כסדר בקירבת ה', אבל לעומת זאת הם אינם עובדי ה'. ומאידך המים התחתונים אין להם את הקירבה לה', אבל יש להם את עבודת ה'. עכ"ל. (נתיב בינה פרק שירה עמ' י"ז ועיי"ש עוד משי"כ לפי"ז, וראה בס' ימלא תהלתך ח"ב עמ' קע"ב)

קרבנות עכו"ם

כתב רבנו בספרו עה"ת עה"פ (פנחס פרק כ"ט פסוק י"ז) וביום השני, פירש"י פרי החג ע' הם כנגד ע' אומות עו"ג שמתמעטים והולכים סימן כליה להם ובימי המקדש היו מגינין עליהם מן היסורים. ועי' קול אליהו שמפרש טעם במשי"כ בחלק מהימים שעיר חטאת ובחלק כתוב שעיר עזים שזה כנגד עשו וזה כנגד ישמעאל. והנה גם בזמן שביהמ"ק ה' קיים לגוים ה' יסורים. אמנם יתכן שלולא הקרבנות הם היו מתייסרים יותר ובמה שהגוים החריבו את ביהמ"ק הם הפסידו לעצמם, וכדאיתא בסוכה נ"ה ב' א"ר יוחנן אוי להם לעכו"ם שאבדו ואין יודעין מה שאבדו בזמן שביהמ"ק קיים מזבח מכפר עליהם ועכשיו מי מכפר עליהם ופרש"י שם שזה מכפר שירדו גשמים בכל העולם לפי שנידונין בחג על המים, ולפי"ז מוסבר למה הקריבו הפרים בסוכות ולא בפסח. ומשי"כ שהם מתמעטין והולכים לכאורה הכונה לעתיד לבוא, אמנם מדאמרו בשבת ל"ב ב' שהזהיר בציצית זוכה ומשמשו לו ב' אלפים וח' מאות עבדים וכו' משמע שישארו. ועמשי"כ לעיל כ"ג ט'.

והנה מצינו שאפשר להביא קרבן ע"מ שיתכפר בו חבירו, ע"י תמורה י' א', וה"ה שאפשר להביא בשביל נדר ונדבה של נכרי, ובפרים אלו התורה קבעה שזה מכפר על האומות, ולא יועיל אם בנ"י יקדישו את הקרבן ויאמרו ע"מ שלא יתכפרו בהם האומות.

הנה לעיל ז' י"ב התורה מאריכה וכותבת את כל קרבנות הנשיאים בכל יום בפני עצמו, וי"מ שהטעם הוא בכדי שלא לפחות מכבודו של אחד מהם, והנה גם כאן התורה חוזרת ומפרשת את כל הקרבנות שבכל יום ולא כתוב בקיצור שיפחיתו פר אחד בכל יום, ובוה חביבים הם מצוות שהתורה מאריכה בזה. (אילת השחר שם)

וראה עוד בעניני חג הסוכות מרבנו שליט"א בס' ימלא פי תהלתך – תפילה. ובס' שלמי יוסף סוכה ס"א וסל"ז

יומא דהילולא דאדוננו הגר"א זצוק"ל נלב"ע י"ט תשרי תקנ"ח

רבנו קיבל כמה עובדות על אדונו הגר"א מדו"ז הגרש"ז ריגר זצ"ל, ועוד הבאנו כמה עובדות מהגר"א שרגל רבנו להביא, ומה שלמד מהם

ברכה של הגר"א

שמעתי [מהגרש"ז ריגר זצ"ל] שהמהרי"ל דיסקין זצ"ל סיפר על האחים הגר"ש והגר"א קצנבלויגן זצ"ל שאמם הביאה אותם להגר"א בטענה שאחד לא ישן מספיק ואחד לא אוכל מספיק ואמר להם שצריך לישון ולאכול כמו שצריך, וטענו שהרי הוא לא עושה כן ואמר שהוא בריא בטבעו, והניח ידו עליהם ובירכסם שיהיו גדולים בתורה.

ואחד שאל למהרי"ל אם כשבירכס הניח עליהם את שני ידיו ורצה לפשוט מזה אם מותר לזר לברך עם הנחת ב' ידים [נועי' ביאור הלכה סימן קכ"ח סעיף א'] וענה לו וכי אתה סבור שביד השני הוא לקח כסף, והי' משמע שהגר"א בירך בשני ידיו, אבל אין לפשוט לדינא. (אילת השחר פר' יוחי)

מסוף העולם ועד סופו

שמעתי דר' אליהו רוגלר זצ"ל אמר שבלימוד ספרי הגר"א אפשר לראות מסוף העולם עד סופו (אילת השחר בראשית)

גדלות הגר"א

רגל רבנו להראות את דברי הרבי ר' יונתן איבשיץ זצ"ל שביקש תמיכת הגר"א בפרשת הקמיעות, וכתב עליו בספרו לוחות העדות – אלטונה תקט"ו): "אחד מיוחד, החסיד קדוש וטהור, מאור ישראל, כלול כל החכמות, חריף ובקי, ולו עשר ידות בנסתר, מוהר"ר אליהו יצ"ו, אשר נודעה תהלתו בכל מדינות פולין, ובברלין וליסא, מקום שעבר החסיד הנ"ל, יספרו ממנו גדלות". והיה אז הגר"א צעיר פחות מגיל 35 שנה ואולי אפי' פחות, והגם שהתאמץ להסתיר את זהותו, הרי שבכל מקום בו דרכי כף רגלו, הכירו וראו שמדובר באיש אלוקים קדוש.

כתבי הגר"א

מעשה היה עם אחד מנכדי הגר"א כשנסע לפולין עם מזוודה מלאה כתבי הגר"א. כי בבואו לוורשא נגנבה ממנו המזוודה, ואחר מאמצים רבים נמצאו, [כי ידעו מי הגנבים שם, אבל הם כבר הספיקו למכור אותם], וכשמצאו את הקונה ראו שהעלה אותם באש, מחשש שיתפס לבית הסוהר, ונותרו רק דפים אחדים מתוך חיבורו על הזוהר הנדפס בס' יהל אור. ואמר רבנו שהיה לגר"א 70 ספרים בכת"י ומה שיש לנו זה אחוז קטן מזה. (כ"ת, וס' צדיק כתמר יפרח)

מעלת ההסתפקות

מובא בס' סערת אליהו (עמ' יא) "ומרגלא בפומיה כי עדיין לא הגיע למדת ההסתפקות, שמעתי שפעם אחד בהליכתו לקבל עליו יסורי הטלטול והגולה בא לעיר מצער אחת בפולין, ויבא לביהמ"ד בליל ה' בשבוע וילמוד שם כל הלילה באין הפוגות, ולמחר בבוקר אחר תפלת שחרית שהלכו המתפללים לבתיהם וירא והנה אשה זקנה הגישה אוכל לאיש זקן סגי נהור שישב מוכתר בטו"ת ולמד בקדושה ובטהרה ויאכל את סעודת הבוקר והי' בתוך האכילה ויאמר הזקן להזקנה ראי נא מי הוא פה בביהמ"ד אשר למד בחשאי כל הלילה וקולו לא נכר לי, בטח עובר אורח הוא, ולפי דעתי הוא אורח הגון וקדוש מאד ובקשי פניו כי יאכל אתי סעודת בוקר וכן היה ותקרא את האורח אל הלחם ולא אבה בראשונה באמרו כי אולי סעודה שאינה מספקת היא. ויפצר בו הזקן ויאמר יש ויש אתנו מאכל הרבה וישאלהו על ככה ויאמר הזקן הנה אשתי הזקנה הולכת תמיד בבית הריחים שמה לאסוף ע"פ רשות בעל הריחים את שארית אבק הקמח אשר סביב בית הריחים ומהו אנו אוכלים לשובע ב"ה ומתפרנסים עי"ז גם שארי עניים על שולחני ויאכלו שמה מהמאכל הוא הנעשה מקמח ומים ויודו ויברכו לה, ולפנות ערב בקש כי ישבות ג"כ אצלו בש"ק וישאלהו ג"כ על ככה ויענהו הזקן כי בשבת קודש יתנהג כמנהג הבע"ב הגבוהים יען שזה דרך אשתו הזקנה להיות בבית המטבחים של עופות ושמה תמרוט נוצות העופות להקל על הבע"ב ועי"כ נותנים לה בשכרה הרגלים והראש מהעוף שהמריטה הנוצות ומה תעשה ש"ק בבשר לרוב וקמח יש להם די מקמח של אבק הריחים ובעליצות נפש שמח הזקן על התנהגותו והי' כן, וישבות אצלו אאמו"ר הגאון הביט וירא כי אנשים רבים מבני העניים תי"ח ויראי אלקים אוכלים וסועדים אצלו בש"ק ושמוחים על המאכלים הנ"ל כשמחת סעודת שלמה בשעתו ולומדים ומודים לה' ברגשי קודש וביותר הזקן אשר ממש השכינה שורה עליו מכי"ז הצטער אאמו"ר הגאון ז"ל ואמר תמיד בענות רוחו כי עוד לא הגיע למדת ההסתפקות של הזקן הקדוש הנ"ל."

והסביר רבנו, שעם כל פרישותו מחיי העולם, והסתפקותו בלחם צר ומים לחץ, ראה בזקן הטהור ההוא מחייב עבורו, ודוגמא חיה למדרגה גבוהה יותר של ההסתפקות, ואף כי בעצם ההסתפקות במועט, לא יעלה על הדעת צמצום רב יותר, מאשר שני כזיתים לחם שרויים במים, שנהג הגאון עצמו. אבל ברגשות האושר והשמחה שבהסתפקות, ניתן להבין קיומו של סולם בן כמה מעלות, מידה כזו של אושר שגילה האיש, ותחושתו כי מתנהג הוא באכילתו כדרך בעלי בתים חשובים, זו כבר דרגה גבוהה באמת, ואליה היה שואף הגר"א להגיע.

מורה נבוכים

כשהיתה קבוצה בוילנא שהתחלו ללמוד בס' מורה נבוכים, ובאו אנשים להגר"א שיצא נגדם, אמר 'איך וועל אסערן דעם רמב"ם? [אמנם אמר רבנו שאנחנו אנשים קטנים עם ראש קטן עדיף שלא ללמוד ברבים מורה נבוכים]. (מפי אחד השומעים) [א"ה וראה בס' דוגמא מדרכי אבי עמ' ט' דעת החי"ח בענן זה]

הגר"א בקבלה

כשאברך רצה לערוך את הס' ביאור אגדות הגר"א עמ"ס ברכות, אמר לו רבנו שליט"א דבדברי קבלה של הגר"א אין ראוי לגעת כי הם גבוה מעל גבוה, ולא כל אחד יכול לגשת אל הקודש.

חיי הדחק של הגר"א

אמר רבנו: הנה להגר"א הי' זמן שלא היה לו מה לאכול, וכפי הידוע המעשה עם השמש שהי' אמור להעביר מידי שבוע את התמיכה השבועית שהקהילה תמכה במשפחת הגר"א, והשמש שהי' גי"כ עני לקח לעצמו, ולפני מותו התוודה שמעל בתפקידו והורה היתר לעצמו להשתמש בכסף לצורכי משפחתו. ובאותם ימי עוני אמר רבנו הגר"א לאשתו שתלך לבקר אצל השכנים בזמן שמאכילים את

ילדיהם, ובדרי"כ כשמאכילים את הילדים נותנים גם משהו לאורח, וממילא יהי לילדים מה לאכול, **בכזה מצב הוא הי', ובמצב כזה הוא גדל לגאון...** (ביאורי רבנו לאגרת הגר"א. וראה גם בימלא פי תהלתך אמונה עמי תנ"ד)

הטהרה בפטירת הגר"א

ר' חיים מולוז'ין סיפר כי בשעת פטירתו של הגר"א אמר הגלגול שנמצא אז בוילנא כי עליו לברוח מחמת קדושה וטהרה שממלאה את האויר כולו, כי נשמות כל התנאים והאמוראים שהגר"א האיר את דבריהם כל ימיו ירדו לקבל את פני נשמתו של הגר"א. (מתוך הספד רבנו על החזו"א נדפס בדגלנו חשון תשי"ד).

קדושת מקום

שח רבנו, ראיתי מעשה נורא על ר' שמואל וינטרוב, שכשהי' מתפלל בוילקומיר בערך בשנת ת"ש, כשהתפלל באיזה מקום בביהכ"נ שם הרגיש כזה עלי' בשעת תפילתו שלא הרגיש בה מעודו וכשהתפלל במקום אחר לא הרגיש כלום, אח"כ נודמן עוד פעם ושוב הרגיש אותה המתקיות ועלי', ונודע לו כי שם פעם למד או התפלל הגר"א ז"ל, וזה הי' 145 שנים אחר פטירת הגר"א, והגר"א הי' שם מסתמא חמישים שנה לפני פטירתו, נמצא שזה הי' קרוב למאתים שנה, ונשאר רושם דהשראת שכינה וקדושה ההוא. (ימלא פי תהלתך ח"א עמי רכ"ז)

מכתב להדרת הסכמה לפירושי הגר"א על אבות

הנה ידידי הרה"ג ר' מאיר אתרוג שליט"א מלומדי הכולל שע"י ישיבת פונבז' דפה, הביא לפני ביאור הגר"א למסכת אבות, עם הוספות באורים לדברים הקדושים. וביקש הסכמתי, להדפיסם, לחלקם ולהפיצם בישראל. אמנם כבר גיליתי דעתי שעד כמה שאפשר אני מונע עצמי מלבוא בכתובים בהסכמה מכמה טעמים.

אמנם דברי הגר"א ז"ל אינו שייך להסכמה, אפילו לגדולים שבהרבה דורות שלפנינו. וידוע שכל מלה מזריח אור על כל הענין. ומכיל תלי תלים מדברים העומדים ברומו של עולם. וההשתדלות להקל בהבנת הדברים הוא ענין גדול מאוד. לכן אי"צ לדידי ולדכוותי בהסכמה, והנני בזה רק לחזק ולאמץ את ידידי הנ"ל שחלקו בזה בין מזכי הרבים אשר לשכרם אין להעריך. הכו"ח למען כי התורה והוגיה. אהרן יהודה לייב שטיינמן

חומר המסירה

אנשים הרבה פעמים מלשינים וזה חמור מאוד, חז"ל אומרים מוסרים אין להם חלק לעוה"ב. וסיפר רבנו שהגר"א נסע פעם אחת בעגלה והעגלון עצר בצד הדרך ולקח תבואה משדה שלא שלו, בעל השדה שהיה גוי הגיע והפליא מכותיו בהגר"א שבטעות חשב שהוא הגנב, אמר אח"כ הגאון: אם הייתי אומר שזה לא אני וממילא היה מובן שבעל העגלה הוא הגנב, הייתי נחשב מוסר, ולא היו עוזרים לי כל התורה והמצוות שעשיתי, והייתי מאבד את כל העוה"ב שלי. [מובא בסוף סי' שם עולם ח"ב בהשמטה מספרו שמירת הלשון דף ט' ע"ב]

וסיים רבנו, ואנשים לא שמים לב ומכל מיני סיבות מלשינים למס הכנסה לעיריה וכו', וזה חמור מאד! (מזקנים אתבונן)

בכית הגר"א

הגר"א ז"ל בכה לפני פטירתו שבפרוטות יכולים לקיים מצות ציצית שהיא שקולה כנגד כל התורה כולה. ויש לתמוה אמאי לא בכה על שמפסיד לימוד התורה, שהרי בשנות אלפי' ריש פיאח כי' כי כל תיבה מהתורה הוא מ"ע. וי"ל דאיה"נ, אלא חידש שאפילו אדם שאינו במדרגה של תורה, יכול לזכות במצוה שהיא כנגד כולם. והגר"א שליט"א אמר דהא קמ"ל שאל תחשוב: פרוטות, כסף שחוק, עולם הזה - ואתה עושה מזה רוחניות, עולם הבא! משא"כ תורה שהיא כולה רוחניות שם אינו חידוש, החידוש הוא לעשות מגשמייות רוחניות..(לאנוש בינה עמי' שט)

המתעסקים בקברו של הגר"א

היה הכרח להעביר את קברו של הגר"א, היות והגויים רצו לבנות על שטח בית העלמין, אך כל אלו שהיו אחראים להעברה לא גמרו שנתם, מלבד כמה שלמרות שלא היה מנוס מלהעביר ועשו את הדבר הנצרך להצלת הקבר ביקשו מחילה, ורק אלו שבקשו מחילה לא נענשו. (מזקנים אתבונן ח"א)

קבר הגר"א

וידוע כמה הפליא רבנו שליט"א במעלת תפילה על קבר הגר"א, ואמר על ג"א זצ"ל שנראה לו שבזכות שהתפלל שם בשעת חליו האריכו לו שנה נוספת בחייו. וביאר דידוע מהחזון איש דעיקר מעלת קברי צדיקים הוא לפי השיכות שיש לנו עמהם, וממילא כיון דעסקינא תדירא בדברי הגר"א יש לנו שיכות עליו יותר משאר צדיקים. וכבר כתב הגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל בהקדמה לביאורי הגר"א על הזוה"ק שזכות של רבנו הגר"א תעמוד לכל הלומדים דבריו. [והאריך בזה רבנו בס' מפקודת אתבונן עמי' קע] ועי' בס' דוגמא מדרכי אבי עמי' מ"א שהעיד בן הח"ח על אביו, שפעם כשחלה ביקש לילך על קבר הגר"א בוילנא ולבקש לעורר רחמים עליו בזכות דמתרצי מתניתיה].

קבורת הגר"א עם ציצית

הביא רבנו דהנה ידוע שבחו"ל קוברים מתים בטלית ופסולים ציצית אחת, והגר"א ובעל יסוד ושורש העבודה ציוו לקבורם עם טלית כשרה. אך התלמיד שהצטווה על כך מפי הגר"א לא הי' בשעת הקבורה, ונודע שמן השמים מעכבים, וכן היה בהלוית היסוד ושורש העבודה שממש בעת שהורידו אותו לקברו עם הטלית נתפסה אחת הציציות בברזל שהעמידו שם ונפסלה, והרי שכאילו עכבו מהשמים.

והמשיך רבנו ואמר, דהנה הטעם שהגר"א והיוש"ה רצו שיקברו בטלית כשרה, הוא כדי שבקומם בתחית המתים יהיו עם טלית כשרה. ויל"ע שהרי דעת המרדכי שאין אסור ללכת עם בגד ד' כנפות בלא ציצית, אלא שיש מצוה להטיל ציצית, וא"כ מה איכפת להם שאין להם ציצית בבגדם, אדרבה זו מצוה שתהיה להם כאשר יקומו להטיל ציצית בבגדם, ועי' בקובץ שיעורים ח"ב סי' כ"ט מש"כ בזה. ועוד יל"ע דהרי בגד מתבלה בקבר, ואף שאמרו בכתובות דף קיא ב' עתידים צדיקים שיעמדו בלבושיהם, הרי זה בגדר נס וציציות נס, ופסול, דבעינן כח גברא בהטלת הציציות. והא שהצדיקים שיעמדו בלבושיהם היינו אותו לבוש שנקברו עמו. (מאחורי הפרגוד עמי' 453)

הרבנית בת שבע קניבסקי ע"ה - נלב"ע י"ז תשרי תשע"ב

המעיל של הרבנית קניבסקי

סיפרו לרבנו, שסיפרה הרבנית קניבסקי ע"ה שהוריה שילמו להם לאחר נישואיהם דמי שכירות לשנתיים. לאחר שנה נולדה להם בתם הגדולה ע"ה, וכבר לא היה מקום בבית, ויהודי יקר בשם ר' זאב רוזגרטן ז"ל משויץ היה לו בית ריק ברח' אור החיים, ואז היתה תקופה שכל בית ריק פלשו לתוכו והתגוררו בו, ולכן בעל הבית היה ממהר להכניס את מי שמכיר לפני שיקחו את הדירה, והחזון איש ביקש ממנו שירשה לנו לגור בביתו ולכן הרשה לנו, ועברנו לשם. ונשאר עודף כסף של שנה שכירות, ואמרו שאני אקנה בזה מעיל שלא היה לי, ואמרתי שהכסף יהיה שלי לבעלי מרן הגר"ח, שלא נתנו לו לחתונה ש"ס, וכך עשו. וכשסיפרו דבר זה לרבנו, אמר הנה באמת לא היה לה מעיל לחמם גופה, אבל היא זכתה למעיל שיהיה לה בעולם הבא, מעיל שמוקף מהדפי גמרא של הגר"ק, וזה מעיל שילוח אותה לנצח נצחים. (מפי הרה"ג ר' גדליה הוניסברג שליט"א)

לרוץ ולסייע

ואמר רבנו שאפשר לומר על הרבנית את דברי הגמרא (שבת קד, א) אל"ף בי"ת אלף בינה גימ"ל דל"ת גמול דלים מאי טעמא פשוטה כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים. שכן היה דרכה לרוץ ולסייע לנשים שבורות לב. (באר שבע עמ' ס"ו)

אי אפשר לסרב

ופעם הרבנית הפצירה שיקבלו בחור לישיבה, ובאו לשאול את רבנו, והתבטא 'אי אפשר לסרב לאשה גדולה אשת גדולים ובת גדולים, ושכל ישראל נשען עליה ועוזרת ומעודדת את כולם. (באר שבע עמ' ס"ט)

כל כך רוצה

ואמר פעם רבנו שליט"א, שמפני שהרבנית בת שבע כל כך רצתה לעזור לזולתה, הקב"ה מסובב בכל מיני דרכים שתוכל לעודד ולשמח אנשים. (באר שבע עמ' קכ"ג)

בזכות כיבוד אב

סיפרו לפני רבנו כי שאלו להרבנית קניבסקי ע"ה באיזה זכות זכתה לבעל ת"ח כזה. [א"ה היינו מלבד עצם מסירות הנפש האמיתית שלה לתורת בעלה שזו הסיבה האמיתית]. וענתה, כי היה לה עידן ועידנים בשחר ימיא, שכיבדה את אביה מאד מתוך קושי, ועשתה זאת בהידור מצוות כיבוד אב, ואפשר שמצוה זו עמדה לה, בתחילה רבנו לא האמין לדברים, עד שת"ח משומעי השיעורים שליט"א העיר כי שמע זאת מפייה של הרבנית קניבסקי, ואז ניחא ליה. והתפעל. ולאחר הסתלקותה של הרבנית נודעו פרטי הדברים. (מאחורי הפרגוד עמ' 369)

דברים שאמר רבנו בעצרת המספד בבית המדרש לדרמן מוצש"ק בראשית תשע"ב

מורי ורבותי. חז"ל אומרים במועד קטן דף כ"ח א' שמיית צדיקים מכפרת, ולומדים כמו שפרה אדומה מכפר כך מיתת צדיקים מכפר. ובעצם ודאי שאי אפשר להגיד שיוצאים את כל הטעמים של התורה, אבל קצת צריך להבין מה השייכות, בגלל שהצדיק מת יש כפרה, וע"כ מפני שיש צער, לכל האנשים יש צער, ומה שיש צער זה מכפר. יוצא שהעיקר תלוי בצער, וכמו שהגמרא אומרת גם כן בשבת כל המוריד דמעות על אדם כשר מוחלים כל עונותיו, יוצא שבגלל שיש צער זה מכפר. הקב"ה יעזור שלא נצטרך כפרה כזאת על ידי צער כזה ומכאן והלאה. הקב"ה יעזור שיהיה כפרה גם בלי זה ולא נצטרך חלילה וחס צער כזה. הקב"ה יעזור למשפחה ולכולם שינחמו. (ק' מספד גדול)

איבדו אמא

במשך ימי החג התבטא מרן הגראי"ל הרבה פעמים בכאב על צערו הגדול של רבי חיים, וממש היה ניכר איך שמרגיש את הכאב הנורא, ובכל פעם הדגיש שהיתה "גרועה צדיקת", צדקנית גדולה, פעמים אין ספור, וקרא עליה המקרא הזה [משלי לא כט] רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה. ואמר בין הדברים 'הרבה מעם ישראל איבדו אמא'.

אחת מאלף

באותם הימים שאל רבנו על מה שכתוב בקהלת [ז' כח] אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי והרי בעינינו ראינו שהיתה הצדקנית הזאת, ובדומה לקושיית רב עיליש בגיטין דף ס"ה א' על בנתי דרב נחמן. והגר"ח שליט"א הגיב על זה כי צריך לומר שלכל כלל יש יוצא מן הכלל, אך הקשה הגראי"ל שאם כן מה היה קשה לרב עיליש. (באר שבע עמ' ק"ס)

נשים צדקניות

עוד הזכיר מה שכתב בספר הרוקח על התורה בסוף פרשת חיי שרה כי נשים צדקניות מתות קודם בעליהן כדי שלא יתבזו היינו להישאר אלמנות, והראה את זה כ"ק האדמו"ר ממכונבקה שליט"א בימי השבעה על הרבנית ע"ה. וכשאמר דבר זה למרן הגר"ח, אמר שזה נכון שהיתה אשה כשרה, לזה זה טוב. (באר שבע עמ' קס)

עין הרע

כשהגיע רבנו לנחם את מרן הגר"ק אמר לו הגר"ק שלדעתו הרבנית נפטרה מעין הרע, דלילה קודם היו בירושלים ובכל מקום המונים באו לראותה, ופגע בה עין הרע. ואמר לו רבנו שליט"א 'אכן נראה כך'.

במה להתחזק

כשנשאל ראש הישיבה שליט"א במה מוטל עלינו להתחזק, השיב ואמר כי צריכים להתחזק בתורה, ואף נשים עליהן להתחזק בתורה, וזה במה שאמרו בגמרא ברכות יז א נשים במאי קזכיין באקרויי בנייהו לבית הספר ובמה שמסייעות לבעליהן בלימוד התורה, וכששאלו מה יעשו בנות גדולות שעדיין אין להם בעל ובנים לסייע בלימוד, אמר שלא יפריעו לאביהן ואחיהן ללמוד. ולאחר עצרת ההתעוררות במוצאי שבת, כשסיפרו למרן שדיברו להתחזק מאד בצניעות היה מרוצה ואמר כי טוב מאד עשו שדיברו על זה. (קו' מספד גדול עמ' ז')

מגילת קהלת

לגנוז ספר קהלת... ומפני מה לא גנזוהו מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה

הגמ' אומרת בשבת (דף ל' ע"ב) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה, ומפני מה לא גנזוהו, מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה, תחילתו דברי תורה דכתיב מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, ואמרי דברי רבי ינאי תחת השמש הוא דאין לו, קודם שמש יש לו, ופירש"י דקודם השמש היינו תורה שקדמה לעולם כדאיתא בפסחים דשבעה דברים קדמו לעולם ואחד מהם זה תורה וכיון שקדמה לעולם קדמה לשמש דאם אין עולם אין גם שמש, וסופו דברי תורה דכתיב סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם, מאי זה כל האדם, אמר רבי אלעזר כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה. ר' אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו, שמעון בן עזאי ואמרי לה שמעון בן זומא אמר לא נברא כל העולם כולו אלא לצוות לזה.

ומאי דבריו סותרין זה את זה, כתיב טוב כעס משחוק, דמשמע ששחוק אינו טוב, וכתיב לשחוק אמרתי מהולל, היינו משובח. כתיב ושבתני אני את השמחה, וכתיב ולשמחה מה זה עושה, ומתרתה הגמ' לא קשיא טוב כעס משחוק, טוב כעס שכועס הקב"ה על הצדיקים בעוה"ז משחוק שמשחק הקב"ה על הרשעים בעולם הזה, ולשחוק אמרתי מהולל זה שחוק שמשחק הקב"ה עם הצדיקים בעולם הבא, ושבתני אני את השמחה, שמחה של מצוה, ולשמחה מה זה עושה, זו שמחה שאינה של מצוה, ע"כ.

ויש לשאול, אם יש תירוצ' על הסתירות כמו שביארה הגמ', למה הוצרכו לומר שלא גנזוהו מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה, הרי כבר אינם סותרין זה את זה.

ובכלל צריך להבין דמשמע דלולי שהיו דבריו סותרין זה את זה לא היו גונזין אותו, הגם שלא היה תחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה, ומשמע שלא היה לזה שם תורה והרי אם אי"ז תורה מה זה קהלת.

והמהרש"א עמד על עוד נקודה, דבפרק ראשון (דף י"ג ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזקיה שמו שאלמלא הוא גנז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין דברי תורה, מה עשה העלו לו ג' מאות גרבי שמן וישב בעליה ודרשן. ולא נזכר הטעם דמצאו בו דברי תורה. אלא דכיון שדרשוהו השאירוהו ולא גנזו. ולמה בקהלת הוצרכו להוסיף דתחילתו ד"ת וסופו ד"ת. ופי' המהרש"א דיחזקאל מוחזק לנביא היה ודבריו כולם נבואה, לכן כשיש סתירה צריך ליישב, משא"כ קהלת מיירי הכא למ"ד דאינו כתבי הקדש אלא דברי חכמה, חכמתו של שלמה המלך, ואי לאו דתחילתו ד"ת וסופו ד"ת כיון שסותרין זה את זה היו גונזין אותו, עכ"ל, אך עדיין קשה דכיון שאין בזה סתירה למה לגנוז הרי יש תירוצ' לסתירות, וכן צריך להבין דאם אי"ז תורה, מה הענין בספר זה, בסתם חכמה? וז"ל הגאון ר' מנחם מנדל משקלאוו ז"ל בהקדמה לביאור הגר"א על מס' אבות ואדר"נ ומס' קטנות, האמנם מי יוכל למלא ולספר קצות ידיעותיו ופלאות חכמתו איך שידע כולם על בוריים כמו חכמת המוסיקה, שמביאור רבינו הגאון נ"ע בפירושו על התיקונים, וכן שארי חכמות שנשאר ממנו חיבורים עליהם, וכולם היו לו לרקחות ולטבחות לחכמת תורתנו הקדושה עכ"ל. ואמרו בבב"ב (דף קל"ד ע"א) על רבן יוחנן בן זכאי קטר התלמידים של הלל הזקן, שהיה יודע כל החכמות כמו שמנתה שם הברייטא שיחת שדים שיחת דקלים וכו'. וכל זה היה יודע ע"י התורה, דמהתורה אפשר להגיע לכל החכמות. אבל שייך להגיע לחכמות בדרך אחרת שלא ע"י התורה, כמו שאחז"ל (מדרש איכה) תורה בגויים אל תאמין, חכמה בגויים תאמין, וכן אחז"ל בעירובין (ק' ע"ב) אמר רבי יוחנן אלמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה וכו', משמע דשייך לדעת חכמות גם בלי תורה, וא"כ בחכמה לבד יש שתביא תועלת, אך כמובן שזה לא דומה לתורה. ולכן קהלת כל זמן שאיננו סותר דבריו, יש תועלת בדבריו גם אם אי"ז תורה, דבן אדם יוכל להגיע לאיזה מעלות מזה, במידות, כמו שאמר צניעות וגזל, דאף שזה גם איסור מ"מ זה גם מידות ואפשר ללמוד קצת לשפר דרכיו גם מחכמה לבד בלי תורה. ולגמרי בלי חכמה, היה האדם ממש "בור", אינו בדרך ארץ ולא בשום מעלה. כי אדם בלי חכמה אינו מחשב מה שעושה, וכשעושה בלי שום שכל בודאי יעשה את הדברים הגרועים ביותר, רק כשחושב מעט יכול להגיע למשהו, וממילא יכול להגיע לצניעות מחתול, ועריות מיונה, רק כמובן קשה יותר להגיע אבל זה אפשרי.

ובאמת הדורות הראשונים לפני מתן תורה, רוב רובם לא זכו להגיע לאיזה דרגה, והרי היו יכולים להגיע ע"י לימוד החכמה מהברואים צניעות מחתול וכו'. מ"מ לא הגיעו, אפי' 'שהיו קצת מהם שעשו גדרים כמו שאחז"ל דאחרי המבול גדרו עצמם מעריות, מ"מ לא היה משמעותי, ולמה? משמע שזה לא מספיק, רק קצת אפשר לזכות.

ולכן כשהיו סבורים דקהלת זה רק ספר חכמה כמו שביאר המהרש"א, דהא אמר דברי חכמה בגנות הכעס והשחוק וכו', ומלמד מידות, ולכן ראוי ללמוד וללמוד ממנו מה שאפשר ללמוד, אע"פ שאי"ז תורה, אבל אם יש בו סתירות, לא שייך להשתמש בו, דמתחילה אמר דשחוק אינו טוב, ואח"כ משבח את השחוק. וא"כ בן אדם לא יוכל להגיע מזה לשום תכלית.

אבל אחרי שאמרו דתחילתן תורה וסופו תורה, ומה זה התורה שבו, הרי אין שם הלכות. אלא שאמר מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, ומדייק רבי ינאי הא קודם השמש יש לו, דאם עמל בתורה יש לו שכר. וכן סופו שאמר סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם, ואין כאן לא בתחילה ולא בסוף דבר תורה, רק מלמד שהתורה זה דבר טוב. ולמה קוראים לזה חז"ל דברי תורה.

אמנם זה הכל מפני שאנו יודעים שעיקר הכל זה אמונה, השגחה, השגחה פרטית! ואין אדם נוגע במוכן לחבירו כמלא נימא, וכן אין אדם נוקף אצבעו מלמטה עד שמכריזין עליו מלמעלה. כל דבר זה השגחה, אמונה! ובלי זה, גם אם יעשה האדם את כל המצוות, וילמד תורה, אין לו כלום! צדיק באמונתו יחיה, אם יש לו אמונה, יגיע למצוות, יגיע לתורה, ובלי אמונה לא יגיע לשום דבר.

ואמונה זה לא רק שלעת שיש רבנו של עולם, אלא כל השגחה עשרה אני מאמין, לדעת שאין אדם נוקף אצבעו מלמטה עד שמכריזין עליו מלמעלה, וזה דבר ודבר יש השגחה, ולהסתכל על כל הבריאה. ולכן זה בקושי אפשר להגיע ע"י חכמה, בקושי גדול, כמו שרואים דקודם מתן תורה רוב רובם לא היו מאמינים אמיתיים. דהיו עובדי עבודה זרה, וגם אלו שלא עבדו ע"ז, מ"מ לא השיגו שיש

הנהגה כל כך, שהקב"ה מנהיג את העולם, וכל דבר ודבר זה ממנו. כי לזה אי אפשר להגיע רק ע"י תורה, וצדיק באמונתו יחיה. וממילא אמנם חכמה זה גם משהו, כי אדם שלא חושב, לא מתחדד בחכמה, יכול לעשות את המעשים הכי גרועים. כי הוא ריק ומי שהוא ריק לא יכול לעשות שום מעשה טוב, ולכן גם בחכמה יש תועלת. רק זה כל זמן שלא רואים סתירה. אבל אם רואים סתירות, איזה תועלת תצא לו מזה הרי הוא יצא מבולבל, ולא ישיג חכמה, דמצד אחד רואה ששחוק זה טוב ומצד שני מגנהו, ואי אפשר לתרץ מה שהגמ' מתרצת טוב כעס שכועס הקב"ה על הצדיקים בעולם הזה כו', כי לתרץ את הענין של צדיק ורע לו, רשע וטוב לו, אי אפשר בלי תורה – דהחכמה לא מפרשת את זה. ובחכמה רגילה אין את כל הסברות האלו, שלצדיקים מנכה ע"י היסורין מעונותיהם, ולרשעים נותן שכרן בעוה"ז. ושחוק שמשחק עם הצדיקים בעוה"ב. כל זה אי אפשר להגיע בחכמה לחוד בלי תורה, רק ע"י תורה מגיעים להכל.

ונמצא דעל ידי התורה הכל מתורץ, שזה הולך על צדיקים בעוה"ז וכו'. זה רק ע"י התורה, ותורה היינו הכל, תורה, אמונה, השגחה פרטית, וכשמגיעים לזה, כבר לא קשה כלום, אבל בלי זה, כשקוראים בחכמה סתם, בלי אמונה, בלי תורה, לא יהיו תירוצים, ותישאר קושייתו קושיא, ויצא מבולבל, שאינו יודע איזה מדה טובה ואיזה מגונה.

והעיקר מה שרואים, דכדי שהאדם יבוא לתכלית האמיתי, "אי אפשר בלי תורה", וכמו שהיה הסוף בדורות הראשונים, דחוץ מיחידי יחידים, המה האבות ועוד יחידים שהחזיקו מעמד, נכשלו רובם. והגיעו לידי כך שהיה דור המבול. שהיו צריכין לישטף וליאבד מן העולם כי אף אחד לא הגיע לתכלית. וכולם נכשלו בעבירות חמורות מאד. וכי כולם היו טפשים! כן! כי אם לא עוסקים בתורה, לא יכולים להגיע שהחכמה תלמד את האדם, להשיג חכמה האמיתית, רק יחידים.

ואחרי מתן תורה התחיל דבר אחר לגמרי, ולכן כשראו שקהלת אינה חכמה רגילה, אלא זה חכמה שמיוסדת על תורה, ולא כמו

שסברו תחילה דאינה תורה אלא חכמה כמ"ש המהרש"א. דאם אייז בנוי על תורה אין תועלת מזה כשיש סתירות. אבל כשהבסיס של זה הוא תורה, אייז סתם דברים אם כעס הוא טוב או לא, ואינו מדבר מסתם כעס אלא דברים של הנהגת הקב"ה בעולם, וזה כבר ענינים של אמונה, דמה שהאדם מכיר ורואה את הנהגת הקב"ה הוא רואה יותר אמונה, ורואה השגחה, דמכיר שאין דבר שנעשה בלי השגחה. על דבר כזה לא שייך לשאול קושיות. כי זה החכמה האמיתית, ובזה האדם יכול להיות בטוח שיגיע עייז לתכלית.

פנינים וחידושים מרבנו על מגילת קהלת מתוך הספר 'הללי נפשי' להרה"ג ר' הלל קופרמן שליט"א כי ברב חכמה רב כעס ויוסיף דעת יוסיף מכאוב (קהלת א, י"ח)

בתרגום: והמוסיף דעת וימות בנעוריו, מוסיף כאב לב לקרוביו. שאלנו לפני מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א, מדוע התרגום מפרש את הפסוק בדרך כל כך רחוקה מפשט הכתוב? וענה לנו מרן שליט"א, שתוכן הפסוק קשה מצד עצמו: וכי מי שיש לו מכה בגופו, או שהוא צריך לעבור טיפול הכרוך בכאב רב, סובל יותר מצער הגוף אם הוא אדם בעל חכמה ודעת, מאשר אם הוא אדם בור וטיפש!! הרי שניהם סובלים לכאורה אותו הסבל והצער! ומה כוונת שלמה המלך באומרו: "יוסיף דעת יוסיף מכאוב"? והתרגום מתוך קושיא זו בדרך שהיא קרובה לפשט, שיש כאב וצער שגדל והולך, דוקא על ידי תוספת הדעת והחכמה, והוא הצער והכאב שמצטערים על הסתלקותו מן העולם של ילד חכם או צורבא מרבנן, שהוריו וקרוביו וחבריו מצפים לראותו גדל והולך בתורה ובחכמה, וכשהוא מסתלק מן העולם בטרם עת, הצער גדול לבלי נשוא. והצער בזה גדול הרבה יותר מהצער על הסתלקותו של זקן שכבר קנה חכמה ומצא כדי מידתו. וכן ילד שאינו חכם כל כך, אין הצער של קרוביו גדול כל כך אם נסתלק חלילה שלא בזמנו. ועל כגון זה נאמר: "יוסיף דעת יוסיף מכאוב", כי ככל שהילד הוסיף דעת בחייו, כך מוסיף מכאוב לקרוביו ואוהביו בהסתלקותו בטרם עת.

עת לאהב ועת לשנא עת מלחמה ועת שלום. (קהלת ג, ח)

בתרגום: עת נבחר 'לאהוב אחד לחברו' (ג, ח) יש לעיין, הרי אהבת חבירו היא מצוה מן התורה, כמו שנאמר (דברים יט, יח): "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ", ומדוע היא תלויה ב"עת מובחר" דוקא?

ושאלנו שאלה זו לפני מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א, וענה לנו, שמצות "ואהבת לרעך כמוך", אינה משש מצוות תמידיות שכל אחד מחייב בכל עת להכניס בלבו את אהבת חבירו, אלא רק בשעה שאהבה זו צריכה לבוא לידי ביטוי למעשה, כגון שהחבר זקוק לעזרה, או כשהוא עושה שמחה, ורוצה שישתתפו חבריו בשמחתו, או בשעת אבלו חלילה, בזמנים אלו צריך לעורר בלבו את אהבת חבירו כדי לעשות את המוטל עליו כראוי מתוך אהבה. אבל בשעה שאין לאהבה זו ביטוי למעשה, אין חיוב לעורר אותה בלבו, עכ"ד. וכדברים הללו ממש אמר לנו מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א.

אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצף האלקים על קולך וחבל את מעשה ידיך (קהלת ה, ה)

וז"ל המדרש: ר' יהושע בן לוי פתר קרייא בפוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים, ואל תאמר לפני המלאך - זה החזן. כי שגגה היא, תהא אנא בי. למה יקצוף האלקים על קולך, על אותו הקול שאמרת. וחילב את מעשה ידך, מיעוט מצוות שביד אותו האיש, הקב"ה מכניס בהן מארה ומאבדן ממנו, ע"כ.

וצ"ע רב, מדוע אי קיום הנדר, גורם לאדם לאבד את כל הזכויות שעשה עד עתה, והרי אפילו מי שפרק עול מלכות שמים מעליו, לא איבד זכויותיו הראשונות, אלא אם כן היה תוהה על הראשונות, כמפורש בקידושין (מ, ב), וכיצד יאבד את כל זכויותיו בגין עבירה אחת?!

ויתכן אולי לתרץ, ע"פ מה שכתב בספר "תורת חיים" (ע"ז ד, א), שסתם "מצוה" בדברי חז"ל היא מצות צדקה, כדאיתא במד"ר פרשת בהר (ויק"ר פל"ד, יד) דביומוי דרבי תנחומא הוו צריכינ ישראל למיטרא, גזר תעניתא, קם ודריש, אמר לון, כל עמא יפלגון מצוה, והיינו צדקה כדאיתא התם בהדיא, עיי"ש שהביא הוכחה נוספת לדבריו.

ולפי"ז י"ל דמי שפוסק צדקה ברבים ואינו נותן, הרי אף מיעוט צדקה שבידו, לא נתן אותה ברצון ובנדבת לבו, וכשכפוהו על כך ולא היתה לו דרך להימנע מלתת, נתן בעל כרחו. וכאשר יש לו אפשרות, אינו מקיים את נדרו אף שנדר ברבים, וא"כ זה נחשב לו כתהיה על הראשונות, וכאילו הוברר הדבר למפרע, שאף מה שנתן, לא נתן לקיים מצות בוראו, אלא להתייגר וכדו', ועל כן אינו ראוי לשכר עליהן.

ושוב שאלנו שאלה זו לפני מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א והגר"ח קנייבסקי שליט"א, ותירצו שניהם בסגנון אחד, שמכיון שהוא פוסק צדקה ברבים ואינו משלם, מראה בזה שכל כוונתו לשם כבוד וגדולה, וזה מגלה גם על שאר כל המצוות שמקיים, שאינו עושה אותן לשם שמים כראוי, ועל כן אינו ראוי לשכר עליהן.

וידיד הרה"ג ר' יוסף שלמה כהן שליט"א, הראה לי מקור בדברי רבינו יונה, לתירוצם של רבותינו שליט"א, וז"ל בספר שערי תשובה (שער ג, קפה - החלק השמיני): מי שמשבח במעלות שאינן נמצאות בו. אמר שלמה עליו השלום (משלי יז, ז): "לֹא נִאְוָה לִנְבֹּל שִׁפְתַּי וְתִרְאֶה אֶף כִּי לֹא־יִדְבַּר שִׁפְתִּי שֶׁקֶר", פירוש: אין לנבול להתגאות ולהתנשא במעלת אבותיו, כי אמרו במקרא שלמעלה מזה (שם ו): "וְתִפְאֶרֶת בְּנֵים אֲבוֹתָם", אף כי אין לנדיב להתכבד בשקר ולאמר: "כה עשיתי ופזרתי ונתתי" ולא כן עשה. וזה גנאי לכל אדם וכל שכן לנדיב, וגנה נדבותיו אשר עשה, כי הלל נפשו על מה שלא עשה, כי זאת תהיה לעדה, כי לבו בכל צדקותיו אשר עשה אך לשם ולתהלה.

אם ישך הנחש בלוא לחש ואין יתרון לבעל הלשון (קהלת י, י"א)

בתרגום: בגלל חטאותיהם של בית ישראל על שלא עסקו בדברי תורה בחשאי. שאלנו לפני מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א, מה כוונת התרגום שהנחשים השרפים מזיקים את בני ישראל כעונש על שלא עסקו בדברי תורה בלחש, הרי אדרבה, בגמרא מבואר שיש חיוב להוציא דברי תורה בפה, ולא בלחשה, כמו שאמרו בגמרא עירובין (נד, א): ברוריה אשכחתייה לההוא תלמידא דהוה קא גריס בלחשה, בטשה ביה, אמרה ליה, לא כך כתוב (שמואל ב כג, ה) "עֲרוֹכָה בְּכָל וְשִׁמְרָהּ" - אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת, ואם לאו אינה משתמרת. תנא, תלמיד אחד היה לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש, לאחר שלש שנים שכח תלמודו. ע"כ. ובדברים רבה לפרשת נציבים (פ"ח, ג) דרשו על הכתוב "כִּי חַיִּים הֵם לְמַצְאֵיקָם" (משלי ד, כב): למי שמוציאן מפיו. מעשה בתלמיד אחד של ר"א בן יעקב, שהיה ממנהר [נ"א מהרהר] בכל תלמודו בשעה אחת. פעם אחת חלה ושכח את כל תלמודו. מי גרם לו? עיי"ש שלא היו אומרו מפיו! ונתפלל עליו ר"א בן יעקב, וחזר כל תלמודו. ע"כ.

וענה לנו מרן שליט"א, שהתרגום כאן מדבר בשעה שגזרה המלכות שלא לעסוק בתורה, ואי אפשר לשבת ולעסוק בתורה כראוי, ומכל מקום האדם חייב ללמוד בלחשה ככל יכולתו. ומי שמשמש בגזירת המלכות, כהיתר להתבטל לגמרי מן התורה, מגיע לו עונש נורא זה של הנחשים השרפים!

ועוד תירץ לנו מרן שליט"א, שגם כשמוציא את הדברי תורה מפיו, מכל מקום העמל והיגיעה בעיון ובהתבוננות בתורה, אינו נעשה בפה אלא בלב, ועייז רומז כאן התרגום במה שאמר "בלחשה", לומר שמי שאינו לומד בעיון כפי כחו, אף שהוא שוקד על תלמודו, הוא ראוי להיענש על התרשלותו בעיון התורה בידי הנחשים השרפים! עכ"ד הנפלאים והמעוררים.

וזאת הברכה

וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה. (וזאת הברכה לג, ז)

בגמ' מכות י"א איתא אמר רב יהודה אמר רב- נדוי על תנאי צריך הפרה, מנלן מיהודה דכתיב אם לא הביאותיו אליך וגו' ואמר רב שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב יחי ראובן ואל ימות וגו' וזאת ליהודה, כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר עצמותיו של יהודה היו מגולגלין בארון, עד שעמד משה ובקש עליו רחמים, אמר לפניו רביש"ע מי גרם לראובן שיודה יהודה, וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה, עאל איבריה לשפא נכנסו עצמותיו למקום חבורם רש"י לא הוה קא מעיילי ליה למתיבתא דרקייע ואל עמו תביאנו לא הוה קא ידע למישקל ומיטרת בשמעתא בהדי רבנן ידיו רב לו לא הוה ידע לפרוקי קושיא ועזר מצריו תהיה, ולכאורה יש להבין הא יהודה בשעת מיתתו ודאי צדיק גמור היה בדינו, כמו שמבואר ברמב"ם פ"ג מהלכות תשובה מי שזכויותיו יתירות על עוונותיו צדיק ובה"ג כתב ושקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעוונות אלא לפי גדלם יש זכות שהיא כנגד כמה עוונות ויש ענן שהוא כנגד כמה זכויות ואין שוקלין אלא בדעתו של קל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העוונות ע"כ.

ופשיטא דיהודה צדיק גמור הוא בדינו וכמה זכויות זכה בימי חייו והלא א"א לנו לתאר כלל מדרגת צדקותם של שבטי קה ובודאי ג"כ שזכות זו דגרים לו לראובן שיודה היתה במנין הזכויות בשעת דינו בדעתו של קל דעות ואעפ"כ עדיין היה יהודה מנודה והיו עצמותיו מגולגלין ולא נכנס בפמליא של מעלה וכו' וכל כך למה מפני שנדוי צריך הפרת חכם וא"א להפר בפמליא של מעלה וע"כ עמד משרע"ה להתיר נדויו לאמר שמע ה' קול יהודה ובאמת דבהפרת חכם לא נזכר כלל דצריך החכם לבאר סיבת ההפרה אבל בנדוי לשמים כמו יהודה שאמר וחסאתי לך כל הימים לעוה"ב ערך משרע"ה סיבת ההפרה מי גרם לראובן שיודה וכו' והתפלל על עצמותיו ועל כניסתו למתיבתא דרקייע ולמישקל ומיטרת בשמעתא בהדי רבנן.

ובתוס' ד"ה מי גרם לראובן שיודה יהודה הקשו, תימה דהא אמרינן במדרש וישב ראובן אל הבור מהיכן שב מבית אביו שישב בתענית על מעשה בלהה וזה היה קודם מעשה יהודה וי"ל דמ"מ לא הוה ברבים עד מעשה יהודה עכ"ל והנה זכות זו מה שיהודה גרם לראובן שיודה אף שראובן עשה תשובה וישב בשוק ותעניתו רק דלא הוה ברבים וע"י שהוה נתעורר גם ראובן ע"י להודות ברבים זכות זו היא שעמדה לו מכל זכויותיו ומעשה צדקותו שעשה עד שנענה משרע"ה בתפילתו עבור זה המעלה המיוחדת של ההודאה ברבים היא בהכרח העמוקה בשורש החטא עד שמגיע מתוך כך לבזות עצמו ברבים ויהודה השיג מדרגה זו וגרם לו לראובן ע"י להגיע ג"כ לדרגה כזו של עמקות בהבנה בחסרון החטא עד כדי שיבייש עצמו ברבים אולם אעפ"כ לא זכה יהודה להתרת הנדוי במה שהשיג בעצמו מדרגה כזו של תשובה רק במה שגרם שעל ידו נתעורר והשיג ראובן מדרגה זו של הודאה.

אמנם אפשר, דאף מעלת זכוי הרבים נחשבת לו ליהודה במה שזיכה לראובן דהאבות והשבטים מקרי רבים וכמ"ש הרמב"ן במעשה אבות סימן לבנים ולכן מה שזכה ראובן להגיע להכרה העמוקה ולמדרגה הנעלה של הודאה ברבים נקבעה כסימן בבנים ומשום כך אפשר שנחשבת זכותו של יהודה כזכוי הרבים ומשלימים הדברים ביותר לדברי הגר"ס זצ"ל שהזכות הגדולה ביותר לאדם היא זכוי הרבים כבר דברנו כמה פעמים כי כל יחיד הנמצא בצבור לא ימלט שמעשיו והנהגותיו לא יגרמו או לזכוי הרבים במדה טובה או חלילה להיפך זה לעומת זה מזכה הרבים או ח"י מחטיא הרבים ואם כ"כ גדולה זכותו של המזכה הרבים. כמה חמור עונו של המחטיא הרבים כמו דאיתא ביומא פז שאין מספיקין בידו לעשות תשובה וברי"ף שם כ"ד דברים המעכבין את התשובה. (מפקודין אתבונן עמ' ק"ד)

לבנימן אמר ידיד ה' ישכן לבטח עליו חפץ עליו כל היום ובין כתפיו שכן. (וזאת הברכה לג, יב)

בגמ' (מגילה כ"ו, א) דתניא מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לבולעה שנאמר חופץ עליו כל היום לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזן.

ולכאורה סותרים דברי חז"ל כאן למה שאמרו בסוטה (ל"ו ע"ב): דתניא ה' ר"מ אומר כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחילה לים וזה אומר אני יורד תחילה לים, קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה שנא' וכו' והיו שרי יהודה רוגמים אותם, שנא' שרי יהודה רגמתם, לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזן לגבורה שנא' ובין כתפיו שכן ע"כ. ומבואר בגמ' בסוטה דהסיבה שזכה בנימין ונעשה אושפיזן להקב"ה היתה שונה. וכתב במהרש"א שאכן הגמ' כאן קאי כאידך מ"ד בסוטה דשבטו של יהודה ירד תחילה לים. ע"ש היטב בדבריו.

וכתב רבנו שלטי"א בספרו ימלא פי תהלתך (ע' תקכ"ח): אמנם מזה שהלשון בשתי הגמרות שוה לפיכך זכה וכו' לא משמע כך. ובמה שנצטער בנימין לבולעה מפרשים שרצה לזכות באכילת הקדשים, וקצת קשה דא"כ לא ה"י מצטער על המזבח שלא נבנה בחלקו אלא על אכילת הקדשים.

וכתב שם לבאר את ענין דברי הגמ' כאן: בנימין שאף שתהי' הרצועה בחלקו, ולא שאף לכבוד שבוה, אלא שאף למדרגה זו של קרבת אלקים, לזכות להתדבקות בשכינה, הדרגה של בנימין בעבודת ה' היתה כזו ששאף להיות בדרגה שתשרה שכינה אצלו, מדרגה גדולה יותר בקרבת אלקים, ולא רק שביקש, אלא חופץ עליו כל היום, כל חייו היו בשאיפה לדרגה כזו של השראת השכינה בחלקו. וממילא זכה לדבר ששייך למדרגתו, כי בנימין חי חיים של שאיפה לדרגה בקרבת אלקים, לפיכך זכה להיות אושפיזן לגבורה. בנימין חי כל חייו בשאיפה לקרבת אלקים, ואז זכה ע"י המסירות נפש, ובמסוי"ן לבד ג"כ לא מספיק, כי במסוי"ן זוכים למה שהוא מהות כל האדם, בנימין ה"י כולו בדרגה זו של קרבת אלקים, של אושפיזן לגבורה.

ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו בני ישראל ויעשו כאשר צוה ה' את משה. (וזאת הברכה ל"ד, ט)

הנה תוס' ב"ק צב, ב ד"ה חמרא למרי' וטיבותא לשקייא כ' כדאמר במדרש טוב עין יבורך זה משה רבינו ע"ה שא"ל הקב"ה וסמכת ידך, והוא סמך ב' ידיו כדכתיב ויסמוך ידיו עליו, הרי דה"י סמיכה בידים ממש.

ויש לעיין כיון דהמצוה למשה ה"י לסמוך ביד אחת, למה אין בל תוסיף אם עושה בשתי ידים ונראה מתוך כך דרק מצות התורה שניתנו לישראל עליהם נאמר לא תוסיף, אבל על מצוה שנאמרה ליחיד בזה אין הדין לא תוסיף (אילת השחר ב"ק שם) [והעירו קמיה רבנו ד"ל דהוא לא נתכוון להוסיף על התורה אלא הוא נתכוין לעשות מעצמו ואיסור בל תוסיף זה רק כשמתכוון להוסיף, וענה רבנו שלטי"א דהא בזמנו לא בעינן כונה לעבור בבל תוסיף, וכאן הוי כזמנו.

עוד שאלו מה הועיל למשה שעשה ב' ידים הרי היה כמות ברכה שהקב"ה רצה להשפיע, וזה יכול לבוא ע"י יד אחת ומה מועיל שנותן עוד יד, והשיב רבנו דלברכה אין גבול וע"י הוסיף. (אילת אהבים עמ' כג)

שמחת תורה

בשמחה וטוב לבב

בעמק ברכה בענין שמחת יו"ט (אות ב) מביא גמ' בערכין (י"א) מנין לעיקר שירה מן התורה וכו'. רב מתנה אמר מהכא תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, איזו היא עבודה שהיא בשמחה ובטוב לבב, הוי אומר זה שירה, ואימא דברי תורה דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, משמחי לב איקרי טוב לא איקרי, ואימא ביכורים דכתיב ושמחת בכל הטוב, טוב איקרי, טוב לבב לא איקרי, הרי מבואר דאיכא ג' מדרגות בשמחה, דשמחת ביכורים איקרי שמחה וטוב אבל לא איקרי טוב לבב, ושמחת התורה איקרי משמחי לב אבל לא איקרי טוב, אבל בשמחת השירה איכא בה כל הג' דברים שמחה וטוב לבב וכו', ולפי"ז נמצא דחייב שמחת החג הוא עד מדרגת שירה דאיכא בה שמחה וטוב לבב וכו', ולפי"ז אלו נראה דמה שנוהגים בשמיני עצרת לשמוח הרבה בגמרה של תורה ושוכחים בעת מעשה משמחת החג, דאין יוצאים בזה יד"ח שמחת החג, משום דאפי' אם נימא דמצות אין צריכות כונה וא"כ אם שמח על התורה ממילא הוא יוצא בזה נמי ידי שמחת החג, מ"מ לפי הנתבאר דשמחת התורה אינה אלא מדרגה של משמחי לב, וטוב לא איקרי, א"כ נמצא דהוי ממעט בשמחה, דהא לשמחת החג בעינן שמחה וטוב לבב, ולא יצא יד"ח, ומה שנוהגין לפזז וכו', דהפעולה של שמחה לפני ארון התורה ולפני הס"ת היא לפזז ולכרכר, אבל עצם השמחה אינה אלא משמחי לב וטוב לא איקרי, עכ"ל. ויל"ע בדבריו, שהרי הגמ' בערכין מדברת על דרגת שמחה מתלמוד תורה, ועל זה כתוב בגמ' ששמחה זו לא נקרא טוב, אבל אין משם הוכחה על דרגת השמחה ששמחים לגמרה של תורה, ואדרבה הרי מצינו שהתירו ריקוד בשמחת תורה אע"פ שבשאר ימים טובים לא התירו, כמובא במשנה ברורה סימן תרס"ט ס"ק ה'. ובאמת צ"ב מה שהתירו בשמחת תורה לכבוד התורה דברים שלא התירו בכל יו"ט, הרי גם שמחת יו"ט זה מצוה ומ"ש כבוד התורה, ואיך מתירים מחיאת כפים שנאסר ע"י חז"ל, וכי ה"י קבלה להתיר. (ימלא פי תהלתך תפילה)

אמירה לעכו"ם לזמר

באו"ח סי' של"ח ס"ב מבואר דמותר לומר לאינו יהודי לנגן בכלי שיר בחופות ואפי' לומר לו לתקן הכלי שיר שרי משום כבוד חתן וכלה, וכו' המשני"ב (סק"י) דבשאר שמחה של מצוה וכגון בשמחת תורה אסור. והנה בסי' של"ט סק"ח כתב המ"ב דביום שמחת תורה מותר טיפוח וריקוד משום כבוד התורה אבל בשאר שמחה של מצוה כגון נישואין אסור, ויש להבין חילוק הדברים דלומר לנכרי לנגן הותר דוקא לענין נישואין וטיפוח וריקוד לא, ואילו לענין שמחת תורה מצינו להיפוך דאסור לומר לא"י לנגן ואלו לטפח ולרקד אסור, ומאי שנא. ואמר רבנו דלומר לבן נכר לנגן בשמחת התורה אין בזה כלל כבוד לתורה ולכן לא הותר דבר זה בשמחת תורה, והטעם דלענין חתן הותר לומר לנכרי לנגן ונאסר לרקוד צ"ל כיון דבזה פחות ניכר החילול שבת מאשר ריקוד וטיפוח ע"י הישראל בעצמו, ולכך הותר שינגן הנכרי בכלי שיר ולא הריקוד ע"י ישראל. (צוף יהונתן)

קשה עלי פרידתכם

אמור [כ"ג ל"ז] עצרת הוא - פרש"י 'עצרת אתכם אצלי, כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמנם להפטר, אמר בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם. והנה דבר זה מצינו בסוכות ולא בפסח, ומשמע שזה ה"י זמן מיוחד בשמחה, ובסוכות היו מרבים בשמחה מיוחדת כד' הרמב"ם ה' לולב פ"ח הי"ד אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהם בחג הסוכות היתה במקדש שמחה יתירה, או משום ריבוי הקרבת נסוכות שהיו מקריבין ע' פרים כנגד ע' אומות. ועוד י"ל דלאחר פסח יש את חג השבועות, משא"כ לאחר סוכות. (אמור כג, לו)

לרקוד עם הראש

רגיל רבנו שליט"א לומר לאחד המשגיחים לפני שמחת התורה - שיאמר לבחורים העיקר בריקודים זה להרים את הראש, ולא רק להרים את הרגלים. (מזקנים אתבונן ח"ד עמ' 181)

קבלה לאחר החגים

במוצאי שמחת תורה נכנס אל מורינו האילת השחר אברך ת"ח, ועל פניו ניכרת עדיין צהלת החגים, ובפיו בקשה, ילמדני רבנו קבלה אחת שיכולני לקבל על עצמי עכשיו אחר החגים. ראש הישיבה הביט באברך, ואמר לו כדברים האלה: משל למה הדבר דומה, לאדם שיש לו בביתו סט עם 20 יהלומים ענקיים, שכל אחד מהם שווה הון רב. יבוא אליו שכנו, שלא ראה מעודו יהלום אמיתי, ועוד בגודל שכזה, ויאמר לו: הראה לי יהלום אחד מהסט שלך! מה ישיב לו בעל היהלומים. מדוע הינך רוצה לראות רק יהלום אחד? בוא ואראך את כל הסט, את כל הכתר, ותראה את ערכם ופארם על כל היהלומים גם יחד. כאן פנה הגרא"ל אל האברך ואמר לו: מדוע הינך רוצה רק יהלום אחד, רק קבלה אחת מתורתנו הקדושה? הלא תורתן של ישראל היא מכלול אחד של יופי והדר, של חן ונעימות, ומדוע תבחר רק בדבר אחד, האם לא יותר כדאי לתפוס את הכל? והוסיף עוד: החפץ חיים כבר אמר שמכל מצוות העשה שנתנה לנו התורה, נשארו לנו כיום רק כמה עשרות. והאיך לא נעשה מאמצים לתפוס את הכל? התי"ח יצא מבית רבנו עם פנים חדשות. (עלינו לשבח כרך ד' עמ' תצ"ו)

להערות הארות, ולמי שבידו חידושים עה"ת הוראות ועובדות מרבנו שליט"א

נא לפנות: keailtarog@gmail.com או 0527680034

או בת"ד 5397 ירושלים [לציין עבור כאיל תערוג]

***

ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה

שזכינו להוציא בס"ד את העלונים על כל הפרשיות והמועדים במשך כל השנה מדי שבת בשבתו

ונתקבלו באהבה וחיבה בעולם התורה - ונתרבה כבוד התורה ולומדיה

כן יתן ה' שנזכה להיות חלקנו ממזכי הרבים - להגדיל תורה ולהאדירה

הודאה מיוחדת לכל אחד ואחד מן העוזרים ברוח ובגשם, וכן להגאונים המבקרים המסייעים להוצאת הגליון

שיצא סולת נקיה עד כמה שהיד מגעת - יתברכו מהעליון בכל מידי דמיטב